

Groeistad *Zoetermeer* *1962 - 2012*

Historisch Genootschap Oud Soetermeer
Gemeente Zoetermeer

gemeente
Zoetermeer

Groeistad Zoetermeer

Redactie

Piet Drapers, Ronald Grootveld, Joke de Kler, Ron Tousain en Ton Vermeulen.

Foto's

Collectie Historisch Genootschap, tenzij anders vermeld

Vormgeving en omslag

Ron Tousain

Druk

Bestenzet BV, Zoetermeer

Uitgave

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

© 2012 Historisch Genootschap Oud Soetermeer en de auteurs

Alle teksten uit deze uitgave mogen worden gekopieerd en/of openbaar gemaakt, mits met voorafgaande toestemming van de uitgever en met bronvermelding

Groeistad Zoetermeer 1962-2012 / diverse auteurs (Historisch Genootschap Oud Soetermeer ed.) – ill. – Zoetermeer: Historisch Genootschap Oud Soetermeer 2012. – met arch. en lit.opg.

www.oudsoetermeer.nl

Inhoud

Voorwoord	2
Vóór de eerste paal <i>Piet Drapers</i>	3
Het verhaal van groeikern Zoetermeer <i>Botine Koopmans</i>	16
Allochtoon en professor: wortels in groeiend Zoetermeer <i>Ton Vermeulen</i>	25
Met één voet in het dorp, met de andere in de stad <i>Gertjan Moers</i>	32
Sporen voor een Groeistad <i>Jan van der Velde</i>	39
Wonen in de wijk De Leyens <i>Joke de Kler</i>	46
De familiefirma Boonekamp in groeistad Zoetermeer <i>Frans Rijkaart en Ton Vermeulen</i>	58

Voorwoord

Vanaf begin 2012 werd het Historisch Genootschap Oud Soetermeer overspoeld met vragen over de groei van Zoetermeer vanaf 1962. Het bleek dat een commissie in het stadhuis allerlei activiteiten voor de viering van die 50-jarige groei aan het plannen was. Aangezien het uitdragen van de geschiedenis van Zoetermeer onze doelstelling is, leveren wij graag nog een extra bijdrage in de vorm van deze publicatie, mogelijk gemaakt door een subsidie van de gemeente Zoetermeer.

Deze Groeistad Zoetermeer 1962-2012 laat een scala aan ontwikkelingen zien die de unieke Nederlandse groeistad kenmerken. De stad had als basis een dorp dat 10.000 inwoners telde. Piet Drapers schrijft over de toevallige(?) aanwijzing van Zoetermeer als groeikern. Gertjan Moers en Ton Vermeulen geven hun beleving weer van de veranderingen sinds hun jeugd. In een interview spreekt Jacques Boonekamp over de Dorpsstraatwinkeliers die ineens tienduizenden nieuwe klanten kregen te verwerken en ze vervolgens weer even snel zagen verdwijnen bij de bouw van het Stadshart. Botine Koopmans schrijft over het bijzondere van Zoetermeer, met oud en nieuw en speciale architectuur. Joke de Kler neemt haar eigen woonwijk De Leyens onder de loep, net als al die andere wijken met een heel eigen identiteit. Jan van der Velde tenslotte laat een uniek fenomeen in de stad zien: een spoorlijn die als een krakeling door de wijken slingert. Zoetermeer is groot gegroeid!

Vóór de eerste paal

Piet Drapers

Na het nemen van een besluit blijkt de realisering soms een probleem te zijn. Vooral overheidsinstanties worstelen hier nogal eens mee. Niet in de laatste plaats omdat individuen, groeperingen of zelfs andere overheidsinstanties het niet eens zijn met een genomen besluit. De beslissing om Zoetermeer aan te wijzen als groeikern, volgde op eerder genomen andere besluiten tussen 1949 en 1962 die niet ten uitvoer kwamen. Ook de kwalificering ‘toevallige samenlopen van omstandigheden’ misstaat niet voor het traject dat eindigde met het besluit dat uiteindelijk wel werd gerealiseerd.

Luchtfoto van de Dorpsstraat uit 1954 met daaromheen de Buurvaart, het Wilhelminapark en het voorzichtige begin van de Oranjebuurt (Foto Robas).

Eerste signaal

De heer J. van 't Hoff was raadslid in Zoetermeer van 1949 tot 1966 voor de Partij van de Arbeid. Aan hem komt de eer toe als eerste officieel de aandacht te hebben gevestigd op ontwikkelingen die er uiteindelijk toe geleid hebben dat Zoetermeer een grote stad werd.

Tijdens de algemene beschouwingen over de begroting voor 1957 zei hij op 21 december 1956 onder andere : 'Nu de annexatieplannen van Den Haag waarschijnlijk wel van de baan zijn en de gedachte "satellietstad voor Den Haag" vastere vorm gaat aannemen, hopen wij dat uw college ten deze waakzaam zal blijven, want nu waarschijnlijk de weg bewandeld zal worden waarin, naar de mening van satellietstadvoorstanders, de minste weerstand zal heersen, komt het ons voor dat uw college voor een moeilijke taak staat'.

Opmerkelijk is dat burgemeester Mr. N. Vernède destijds in zijn antwoord aan nagenoeg alle onderwerpen die Van't Hoff had aangesneden aandacht besteedde, maar geen woord wijdde aan de mogelijke vorming van een satellietstad voor Den Haag.

Op 17 december 1962 doet Jan van Maerle aangifte van de geboorte van zijn zoon Jan, de 10.000ste inwoner. Achter de tafel het college van burgemeester en wethouders en rechts de ambtenaren L. van Aalst en S.P. Smits.

Zoetermeer als dorp

Meer dan vijftig jaar terug telde Zoetermeer 121 landbouwers, 50 tuinders en 26 veehandelaren. Samen gebruikten zij meer dan negentig procent van de 3500 hectare grond waarover de gemeente beschikte. Op die grond woonden 7.500 mensen en stonden ook nog eens ruim 1650 huizen. Dat was al aanzienlijk meer dan in 1947, toen er 6.200 mensen woonden in 1180 huizen. De bezetting per huis was gedaald van 5,2 in 1947 naar 4,6.

In een rapport over de sociaaleconomische structuur van Zoetermeer van augustus 1958 werd vastgesteld dat over een periode van tien jaar het woningtekort was gedaald, maar nog niet was opgeheven. In 1947 kwam men 111 woningen te kort op basis van het aantal 'samenwoningen' en in 1956 was dit aantal gedaald tot 47. Het woningtekort van nog geen drie procent was een steeds terugkerend hoofdonderwerp op de agenda van de gemeenteraad. Op 21 december 1956 liet de burgemeester weten dat met betrekking tot de woningbouw het college al het mogelijke doet, maar dat er op dit ogenblik grote financieringsmoeilijkheden zijn ('bestedingsbeperking').

Zoetermeer beschikte toen over twee 'parttime'- wethouders en de gemeenteraad telde elf leden. Zij hadden er toen nog geen idee van dat tien jaar later de eerste paal de grond in zou gaan voor meer dan het honderdvoudig aantal woningen.

Structuurplan voor Groot 's-Gravenhage

Na de Tweede Wereldoorlog openbaarde zich een groot huisvestingsprobleem. Heel Nederland had te kampen met woningnood. In de grote steden manifesteerde zich dat nog in ernstiger mate dan in andere plaatsen, mede omdat de beschikbare ruimte voor het bouwen van huizen beperkt was.

De gemeente Den Haag schakelde een externe deskundige in om een structuurplan te maken. De stedenbouwkundige W.M. Dudok schreef het en op 18 juli 1949 omarmde de gemeenteraad van de stad het plan. De basis er van vormde de wegenstructuur, een stelsel van zeer brede verkeerswegen, maar het regelde ook de uitbreiding van de stad door er enkele omringende gemeenten bij te betrekken zoals Voorburg en Rijswijk. Dudok baseerde zijn ontwerpen voor de woningbouw op een onderzoek door de gemeentelijke Dienst der Stadsontwikkeling. Daarin was de prognose opgenomen dat in 1975 Den Haag 770.000 inwoners zou tellen en de agglomeratie 860.000.

Voor de bouw van de woningen die nodig waren om de bevolkingsgroei van Den Haag op te vangen wilde deze stad delen van de omliggende gemeenten annexeren. De inwoners aan de rand woonden toch al bijna in Den Haag. Deze

inwoners dachten daar echter geheel anders over en de grote stad had buiten de waard in de persoon van de Rijswijkse burgemeester Bogaardt gerekend. Hij was in Nederlands-Indië burgemeester van Batavia geweest en beschikte over een uitgebreid netwerk aan connecties binnen en buiten de politiek. Hij had zelf de ambitie om Rijswijk te laten groeien. Dat lukte hem overigens ook wonderwel. Er werden 15.000 nieuwe woningen gebouwd en het aantal inwoners steeg met 30.000 tot ongeveer 55.000. Kortom: de Haagse annexatieplannen verdwenen in de prullenmand, maar het huisvestingsprobleem voor het aantal voorspelde Hagenaars in het jaar 1975 bleef.

De Zoetermeerders waren nauwelijks geïnteresseerd in de annexatiestrijd en hadden deze hooguit op afstand via de media gevolgd. Zoetermeer behoorde niet tot de gemeenten die de Haagse agglomeratie vormden, maar daar kwam snel verandering in.

Satellietstad

In 1951 was de Werkcommissie Westen des Lands geïnstalleerd door de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting. De commissie bestond uit vertegenwoordigers van rijk, provincie en grote steden. Zij moest de regering van advies dienen over de ontwikkeling van het westen van het land. Dat deed zij gedurende acht jaar over verschillende zaken, zoals recreatie, forensisme, de agrarische sector, de ontwikkeling van het IJmondgebied en de agglomeratie Rotterdam. Ook over de Haagse situatie en het ontstaan van satellietsteden liet zij haar licht schijnen. De werkgroep adviseerde als overloop voor de Haagse bevolkingsaanwas de satellietstad Wilsveen te bouwen. De huizen van de geheel nieuwe stad zouden voor het grootste gedeelte worden gebouwd op de grond van Zoetermeer.

De bouwplannen van Den Haag waren tot dan toe een ‘ver van mijn bedshow’ voor Zoetermeer, maar met de plannen voor de satellietstad Wilsveen kwam de show midden op het Zoetermeerse toneel.

Overleg

De verwachting op 21 december 1956 door gemeenteraadslid J. van 't Hoff uitgesproken dat het college voor een moeilijke taak zou komen te staan, werd bewaarheid.

Tot dan toe was Zoetermeer niet betrokken bij de Haagse plannen. Zoetermeer maakte zelfs geen deel uit van de gemeenten die behoorden tot de Haagse agglomeratie. Dat veranderde feitelijk in februari 1957 door een uitnodiging van de burgemeester van Den Haag, Kolfschoten, aan burgemeester Vernède om aanwezig te zijn op een vertrouwelijke bijeenkomst met de burgemeesters van

Het Haagse Plan Wilsveen zou voornamelijk in Zoetermeer worden gerealiseerd en greep diep in op de bestaande structuren (Opgenomen in B.C. van Gent, Zoetermeer, ontwikkeling van een nieuwe stad p. 16).

de andere gemeenten die tot de agglomeratie behoorden, te weten Leidschendam, Nootdorp, Rijswijk, Voorburg en Wassenaar. Van de eerste bijeenkomst op 26 februari, noch van de twee daarop volgende, deed de burgemeester verslag in de gemeenteraad van Zoetermeer. Als burgemeester Kolfschoten in de vierde bijeenkomst echter voorstelt om een nota met een gezamenlijk standpunt, te weten het bouwen van de nieuwe stad Wilsveen, aan de Minister en Gedeputeerde Staten te sturen, is de Zoetermeerse burgemeester Vernède genoodzaakt de gemeenteraad te informeren. Dat deed hij op 26 juli 1957.

Het plan

Den Haag had het plan omarmd om een nieuwe stad te bouwen in het Wilsveen en wilde dit zo snel mogelijk concretiseren. Op de dag na de eerste bijeenkomst met de burgemeesters kregen BenW van Den Haag een geheime notitie van de secretaris over de satellietstad. In het stuk wordt de bestuursvorm 'publiek-rechtelijk lichaam district 's-Gravenhage' benoemd. Een districtsraad van zestig leden, gekozen door de ingezetenen van Den Haag, Voorburg, Rijswijk, Wassenaar, Leidschendam, Nootdorp en Zoetermeer zou daar de dienst gaan uitmaken. In de praktijk zou dat dus betekenen dat Den Haag het voor het zeggen had. Die plaats had immers veruit het grootste aantal inwoners.

In de begeleidende nota benoemde de Haagse secretaris nog de mogelijkheid om grond van Leidschendam te voegen bij de grond van Zoetermeer. De satellietstad moet dan echter 'geheel door Zoetermeer worden opgebouwd, doch deze mogelijkheid zal dan nader onderzocht moeten worden'.

Burgemeester Vernède liet op 26 juli 1957 de gemeenteraad weten dat Zoetermeer tijdens het overleg geen standpunt heeft ingenomen en eigenlijk niet anders gedaan heeft dan luisteren 'om zoveel mogelijk te weten te komen'. De burgemeester zei in de Raad dat hij in de volgende bijeenkomst met zijn collega's mede zal delen dat 'Zoetermeer nog niet kan voelen voor het plan Wilsveen'.

Gedeputeerde Staten

Den Haag wilde niet wachten en liet in de burgemeestersbijeenkomst van 29 augustus 1957 weten dat er een nota aan Gedeputeerde Staten zou worden gezonden waarin wordt voorgesteld het plan Wilsveen te realiseren. De voorstanders zullen de nota ondertekenen. Zoetermeer zal in een afzonderlijke brief haar standpunt laten weten.

Binnen een maand was er in Den Haag een bijeenkomst onder voorzitterschap van de heer Klaasesz, commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, met de vijf gemeenten die voorstander waren van het plan Wilsveen. Gedeputeerde Staten hadden bezwaar tegen Wilsveen omdat daardoor de open ruimte van midden Zuid-Holland zou worden aangetast. Zij waren voorstander van een ander plan, namelijk om Pijnacker te laten groeien tot een stad. Omdat de naam van die stad dan Reyens zou worden werd het plan daar ook naar genoemd.

Burgemeester Kolfschoten wilde woningen voor uitsluitend Hagenaars en liet weten geen voorstander te zijn van Rijens, 'omdat dan rekening moet worden gehouden met een bestaand dorp en Wilsveen gunstiger ligt met het oog op het aantrekken van Rotterdammers'.

Standpunt

In de raadsvergadering van 13 december 1957 over de begroting 1958 nam de heer Van 't Hoff weer het woord over de plannen van Den Haag; 'Wat betreft de plannen aangaande de stad Wilsveen komt het ons voor dat Zoetermeer niet veel te vertellen heeft. Wij hebben een map met krantenknipsels waarin aangegeven wordt hoe verschillende gemeenten reageren op de plannen van Den Haag. Waarschijnlijk omdat Zoetermeer de pers over hun inzicht en standpunt niet inlicht, maar voorlopig alleen een afwijzend standpunt inneemt, neemt men in Den Haag een standpunt in dat Zoetermeer alsnog voor het plan te vinden zal zijn. Zou het geen aanbeveling verdienen een ambtenaar van de gemeente-

Burgemeester H.G.I. van Tuyll van Serooskerken flankeert minister Bogaers (links) die op 22 maart 1966 de eerste paal sloeg voor 348 gezinswoningen in Palenstein (Coll. Gemeentearchief Zoetermeer).

secretarie te belasten met algemene voorlichting over zaken die staan te gebeuren in deze gemeente'. Wellicht omdat Zoetermeer nog steeds geen definitief standpunt had, reageerde het college van B.en W. niet op de tirade van Van 't Hoff en er kwam dus ook geen ambtenaar die 'algemene voorlichting' ging geven.

Het standpunt van B. en W. werd duidelijk op 10 april 1958. De raad werd geadviseerd het plan Wilsveen af te wijzen en dit ook aan de regering te laten weten. Dat gebeurde op 18 april: 'het plan Wilsveen is zowel bestuurlijk als planologisch onaanvaardbaar'. Zoetermeer erkende wel dat er ruimtelijk een probleem was waarvoor een oplossing gevonden moest worden en men bood aan ruimte beschikbaar te stellen voor de bouw van woningen ten behoeve van enkele duizenden (Haagse) inwoners. Onbedoeld was dit waarschijnlijk de eerste stap op de weg die zou leiden naar de stad Zoetermeer.

Gelopen race of niet

Op 1 november 1958 zonden de ministers van Volkshuisvesting en Binnenlandse zaken een nota aan de Tweede Kamer waarin zij voorstelden over te gaan tot het realiseren van de satellietstad Wilsveen met als bestuursvorm het model van het 'Openbaar Lichaam'. Deze nota zat bij de ingekomen stukken van de Zoetermeerse raadsvergadering van 19 december 1958. De voorzitter stelde voor het stuk voor kennisgeving aan te nemen, aangezien 'de nieuwe raad in een binnenkort speciaal daarvoor te houden vergadering de gelegenheid zal krijgen dit probleem door te nemen'. Daar namen de raadsleden Van Gogh en Lamens echter geen genoegen mee. Zij reageerden furieus op de plannen van de ministers. Van Gogh sprak over het spook Wilsveen en zei 'voorheen deed de naam Wilsveen ons niets, nu, bij het horen van de stad Wilsveen worden we agressief omdat Zoetermeer gewoonweg alle normale ontplooiing wordt ontnomen'. Lamens deed er nog een schepje bovenop; 'Enkele jaren geleden zag het er voor Voorburg en Rijswijk niet goed uit. De raad van zowel de ene als de andere gemeente was ziek van angst. Nu deze angst door satelliettabletten uit de benen verdwenen is, vinden ze het helemaal niet erg een van de mooiste plattelandsgemeenten te isoleren van verder uitbreiding en haar weide- en bouwgrond te ontnemen. Klap op de vuurpijl: gemeenten bij de vorming van de stad krijgen zeggenschap op basis van evenredige vertegenwoordiging, met als gevolg dat de eigenaar van de grond de rol van bellenmeisje krijgt. Er is een lichtpunt: bij de ontvangst van Sint Nicolaas sprak burgemeester Kolfschoten van Den Haag de wens uit hem volgend jaar op het Wilsveenplein te kunnen ontvangen. Dit wijst er op dat het in de kinderlijke sfeer is ondergebracht. En omdat Den Haag geen plein heeft is het wellicht de taak van het college van Zoetermeer te zorgen voor een Wilsveenplein in marsepein'. Het leek een gelopen race voor Den Haag met als resultaat de satellietstad Wilsveen, maar de landelijke politiek zelf kwam te hulp. Wellicht was de nota zonder veel aandacht nog voor de Kerst de Tweede Kamer gepasseerd, maar het kabinet Drees IV viel op 11 december en het onderwerp kwam niet op de agenda van de Kamer. Zoetermeer kreeg wat meer tijd om van zich te laten horen.

Minister P.C.W.M. Bogaers slaat op 22 maart 1966 de eerste paal voor de uitbreiding van Zoetermeer aan De La Gardestraat (Foto G.P. van den Broek).

Zoetermeers offensief

Op 20 maart 1959 stuurde Zoetermeer voor de tweede keer een brief aan de Tweede Kamer. In 1958 had men al aangeboden het dorp te laten groeien tot 15.000 inwoners. Daarna had Zoetermeer vastgesteld dat de kaart die Den Haag gebruikte om het olieveld van de NAM aan te geven onjuist was. Het olieveld lag noordelijker van het dorp dan door de gemeente Den Haag was aangegeven.

Dat betekende dat het dorp wél kon groeien tot 40.000 inwoners. De conclusie in de brief was dan ook: een zelfstandig Zoetermeer, ten minste 25.000 inwoners uit de Haagse agglomeratie konden er snel onderdak vinden en op een later moment zou dan eventueel alsnog besloten kunnen worden tot het stichten van een satellietstad Wilsveen of Reyens.

Nu ging ook politiek Den Haag zich daadwerkelijk met de zaak bemoeien. De bijzondere commissie nam nu toch de nota van 1 november 1958 in behandeling. In het verslag van de commissie is te lezen dat de voor wetsontwerpen gebruikelijke procedure gevolgd zal worden, uitmondend in een openbare behandeling in de Kamer. De commissie hoorde alle betrokkenen en bracht een bezoek aan zowel de locatie Wilsveen als Reyens en stelde vast dat 'De vertegenwoordigers der gemeentebesturen van 's-Gravenhage, Nootdorp, Rijswijk en Voorburg zich tegenover de commissie als voorstanders van het plan Wilsveen hebben doen kennen; tegenstand van het plan op uiteenlopende gronden

ontmoette de commissie bij de vertegenwoordigers van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, het Landbouwschap, de gemeentebesturen van Alphen aan den Rijn, Bodegraven, Delft, Gouda, Leiden, Leiderdorp, Leidschendam, Pijnacker, Woerden en Zoetermeer, alsmede de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Gouda en omstreken'.

Hoewel Zoetermeer dus veel medestanders kreeg, was het pleit nog niet beslecht. Er werd nog wat grof geschut in stelling gebracht. De gemeente vroeg Prof. Mr. C.H.F. Polak, Ir. W.F.Schut (later minister van Volkshuisvesting in kabinet De Jong 1967/1971) en de gemeentesecretaris F. J. Hermsen een nota op te stellen. Deze werd op 25 oktober 1960 aan de Tweede Kamer verzonden. In deze nota weer het afwijzen van Wilsveen en het aanbod om Zoetermeer te laten groeien door het opnemen van Hagenaars. Nieuw is het aanbod om met Den Haag een intensieve samenwerking aan te gaan, zodat 'de aard van de bebouwing en het tempo waarin deze zal worden tot stand gebracht geheel kunnen worden aangepast aan de behoeften van Den Haag'.

In zijn boek 'Zoetermeer, ontwikkeling van een nieuwe stad' schrijft B. van Gent dat de toenmalige gemeentesecretaris, F.J. Hermsen, een krachtige bijdrage heeft geleverd om de positie van Zoetermeer sterk te maken, door zowel zijn contacten bij het rijk als de provincie. Hermsen dus als reddende engel van de zelfstandigheid van Zoetermeer.

Toch moest prof. Polak nog een keer in het geweer komen. De minister had het voorontwerp van wet tot de instelling van een openbaar lichaam voor het gebied van de Haagse agglomeratie voor advies aan diverse gemeenten gezonden. Het advies dat prof. Polak voor Zoetermeer schreef liet aan duidelijkheid niets te wensen over : Wilsveen was een heilloze weg !

Brief 11 januari 1962

De minister van Binnenlandse Zaken liet in zijn brief aan de Tweede Kamer op 11 januari 1962 nog even fijntjes weten dat hij het plan niet had bedacht, maar dat 'de gedachte aan een districtregeling destijds bij de besturen van de agglomeratiegemeenten van Den Haag was gerezen'. In de brief staat ook dat in een later stadium de gemeenten een voorontwerp van wet voorgelegd hebben gekregen. Daarin werd de beslissing over de bouw van een geheel nieuwe stad aan het te vormen district overgelaten. Het bleek de minister dat de meerderheid der gemeenteraden geen behoefte (meer) had aan een districtsregeling. Dat was ook voor de hand liggend omdat alle gemeenten, met uitzondering van Den Haag, waarschijnlijk ook tot de conclusie waren gekomen dat zij al hun bevoegdheden moesten overdragen aan het district.

De minister liet verder weten dat het voorontwerp van wet voor de vorming van de satellietstad Wilsveen zijn weg niet zou vervolgen. Daarnaast maakte

hij er melding van dat Gedeputeerde Staten een streekplan zouden opstellen, maar dat niet behoefde te worden gevreesd dat intussen de ontwikkeling van het betreffende gebied zou worden opgehouden. Het gemeentebestuur van Zoetermeer was immers bereid op ruime schaal ten behoeve van de agglomeratie woningbouw tot stand te brengen.

De commissaris der koningin J. Klaassesz is op 9 februari 1965 op werkbezoek in Zoetermeer. Naast hem wethouder J. van 't Hoff, rechts burgemeester Van Tuyll van Serooskerken en mw Klaassesz. Op tafel de maquette van Driemanspolder.

Samenwerking met Den Haag

Na de allesbeslissende brief van de minister was er al op 26 januari 1962 een eerste bijeenkomst van de colleges van B. en W. van Den Haag en Zoetermeer. Beide burgemeesters waren het roerend over een ding eens: 'Wat in het verleden gebeurd is doet op dit moment weinig ter zake, het verleden kan blijven rusten'. Toch probeerde Den Haag nog een 'rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam' als besturingsmodel voor de samenwerking tot stand te brengen, maar burgemeester Vernède wees dat af. Eventueel wilde hij nog wel een gemeenschappelijke regeling op het gebied van de financiën, maar voor het vaststellen

van uitbreidingsplannen en de uitwerking daarvan zeker niet: 'dan zou er veel verloren gaan van de zelfstandigheid van gemeente Zoetermeer'.

Opmerkelijk is nog dat er een overleg was op 23 februari 1962 tussen B. en W. van Den Haag met Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. GS wilde een streekplan laten maken. Alle gemeenten uit de Haagse agglomeratie zou worden gevraagd hieromtrent mee aan tafel te gaan zitten. Met waarschijnlijk in zijn achterhoofd de gesprekken met het college van Zoetermeer, wees burgemeester Kolfschoten dat af. Hij zei: 'Het zal best kunnen zijn dat Zoetermeer van contacten met andere gemeenten dan Den Haag niets wil weten. De onderhandelingspositie van Den Haag met Zoetermeer moet niet worden bedorven, hetgeen misschien het geval zou kunnen zijn indien andere gemeenten hierbij zouden worden betrokken'.

Er moesten nog heel wat plooiën worden glad gestreken, plannen gemaakt en discussies gevoerd. Na de vreugde over het behoud van de zelfstandigheid, werden de Zoetermeerse raadsleden direct geconfronteerd met alle mogelijke problemen. Een weg terug was er niet meer en het bleef er dan ook bij dat in de raadsvergadering van 29 maart 1963 door nagenoeg alle raadsleden gewezen werd op de offers die de agrariërs in de gemeente moesten brengen.

Laatste brief of eerste paal

11 januari 1962, de datum van de brief aan de Tweede Kamer, mag dan de geschiedenis in gaan als de startdatum voor '50 Jaar Groeistad', de eerste paal werd geslagen op 22 maart 1966. Tijdens de eerste raadsvergadering in 1967 sprak burgemeester baron Van Tuyll van Serooskerken de woorden: 'In het jaar 2000 zal de kroniekschrijver over Groot Zoetermeer ongetwijfeld uitvoerig aandacht besteden aan het jaar 1966. Immers voor Zoetermeer zal 1966 de geschiedenis ingaan als het jaar waarin eerste palen werden geslagen; met andere woorden toen werd een daadwerkelijk begin gemaakt met de bouw van woningen voor een stad van 100.000 inwoners'.

Eigenlijk is de beslissing van Van Tuyll om 1966 als startdatum voor de groeistad aan te houden niet tot uitvoering gekomen. De gemeente anno 2012 sloot 1962 te kiezen als het begin van Groot Zoetermeer.

Bronnen:

Studie van de sociaal-economische structuur en de stedenbouwkundige ontwikkeling van Zoetermeer (aug. 1958)

Barth. van Gent : Zoetermeer, ontwikkeling van een nieuwe stad (1999)

Archief Gemeentebestuur Zoetermeer 1940-1961 en 1962-1975, notulen van de openbare vergaderingen van de gemeenteraad.

Idem 1962-1975 nr. 1063 : stukken betreffende uitbreiding van de Haagse agglomeratie door de uitgroei van Zoetermeer tot een stad van 100.000 inwoners en betreffende de bestuurlijke ontwikkeling in de Haagse agglomeratie 1962-1966.

Archief Gemeentebestuur 's-Gravenhage 1953-1990, nr. 4580 satellietstad Wilsveen

Kamerstukken 5534, zittingen 1959, 1959-1960, 1960-1961, 1961-1962

De gemeente nam in 1956 de voormalige pastorie (rechts op de foto) aan de Dorpsstraat in gebruik als gemeentehuis. Links het oude raadhuis, dat in dat jaar zou worden afgebroken (Foto ca. 1956, JosPe, Arnhem).

Het verhaal van groeikern Zoetermeer

Botine Koopmans

‘Zoetermeer is voor veel Nederlanders zo ongeveer de laatste gemeente waarvan men denkt bij het woord cultuurhistorie. Dat is geheel ten onrechte. Afgezien van de omstandigheid dat het nieuwe Zoetermeer gegroepeerd is rondom een vrijwel intacte laatmiddeleeuwse stedenbouwkundige structuur (...), houdt cultuurhistorie niet op bij het jaar 1900 of 1950. Juist in tijden van ongebreidelde ontwikkeling ontstaan er bijzondere objecten en structuren.¹

Dit schrijft Willem Jan Pantus in het onlangs verschenen boek over groeikernen in Nederland en het is helemaal waar. De spectaculaire groei van het dorpje Zoetermeer in enkele decennia heeft een bijzondere stad opgeleverd. Het bijzondere zit hem in het enorme tempo waarin de nieuwe stad is gebouwd volgens één richtinggevend structuurplan: het Structuurplan Groot Zoetermeer van de stedenbouwkundigen S.J. van Embden, W.F. Schut en Rein H. Fledderus. Dat plan is vervolgens zeer nauwgezet en planmatig uitgevoerd en kent een onwrikbare logica. Zes wijken werden met de wijzers van de klok mee als een krans rondom een nieuw te bouwen stadscentrum gelegd: Palenstein, Driemanspolder, Meerzicht, Buytenwegh, De Leyens en Seghwaert. In deze wijken kan men heel gemakkelijk de bouwgeschiedenis aflezen. Zij laten een mooie staalkaart van de toen geldende stedenbouwkundige opvattingen en architectuur zien. Want hoewel alles is uitgevoerd volgens het Structuurplan, is de stijl van bouwen wel aangepast aan nieuwe ontwerpopvattingen. Daarom zien de oudste wijken van de groeikern Palenstein en Driemanspolder er heel anders uit dan de typische jaren zeventig wijken Buytenwegh, De Leyens en Seghwaert.

Groeikernen

Het begon allemaal in 1962, nu vijftig jaar geleden. Toen nam het gemeentebestuur van een klein dorp onder leiding van burgemeester N. Vernède de enorme uitdaging aan om Zoetermeer uit te laten groeien tot een stad van misschien wel 100.000 inwoners. Zo zou een belangrijke bijdrage worden geleverd aan het oplossen van het ruimteprobleem van Den Haag. In het verslag van de eerste bespreking over de toekomstige ontwikkeling van Zoetermeer met de leden van gedeputeerde staten van Zuid-Holland op 27 maart 1962 staat dat ‘gedacht wordt aan een uitbreiding waarin de bestaande kern Zoetermeer zal zijn opgenomen en die zich van deze kern uit kan voltrekken.² Een treffende omschrijving van het begrip groeikern, dat toen nog niet bestond. Het woord groeikern werd voor het eerst daadwerkelijk gebruikt in 1972, toen het een leidende rol ging spelen in het ruimtelijke orderingsdebat.

Zoetermeer is één van de vijftien groeikernen die Nederland heeft gekend.³ Sommige van die groeikernen zijn nooit echt uitgegroeid en zijn blijven steken in een combinatie van twee dorpen (Duiven-Westervoort). Andere moeten meer worden gezien als een stadsuitbreiding die ook elders in het land voorkomt (Alkmaar en Hoorn). Zoetermeer is zonder meer een van de succesvolste groeikernen. De stad behoort met Almere tot de grootste en is gebouwd zoals gepland. Ze is met een ingenieus openbaar vervoersysteem (de lus of de krakeling) verbonden met Den Haag. Ook Spijkenisse en Capelle aan den IJssel (Rotterdam) en Houten en Nieuwegein (Utrecht) zijn als groeikern goed gelukt.

De galerijflats met hun fraaie ritmiek van vensters, balkons en hekwerken hebben een geheel eigen schoonheid. Dit is de flat aan de Ambachtsherenlaan (nu Diederik van Teilingenlaan) in Palenstein, net voor de oplevering in het voorjaar van 1970 (Foto Wim Goutier).

Hoogbouw én laagbouw

De bouw van de eerste wijk Palenstein begon op 22 maart 1966. Niet met de galerijflats maar met 348 laagbouwoningen aan weerszijden van de Van Diestlaan. Driemanspolder is precies een maand jonger. Daar vloog in april 1966 met een daverende klap een raketje de lucht in die het slaan van de eerste paal feestelijk begeleidde. Zowel in Palenstein als in Driemanspolder vormen galerijflats een langgerekt scherm waar de eengezinswoningen achter schuilgaan. De flats waren het grootschalige antwoord op de vraag hoe grote groepen mensen zo snel mogelijk op verantwoorde manier een huis konden krijgen. Zij konden door vergaande standaardisatie razendsnel worden gebouwd. In Palenstein werkte men bijvoorbeeld volgens de gietbouwmethode, waarbij het beton op de werkplaats in bekistingen werd gestort tot vloeren en wanden. De montage volgde ter plekke.

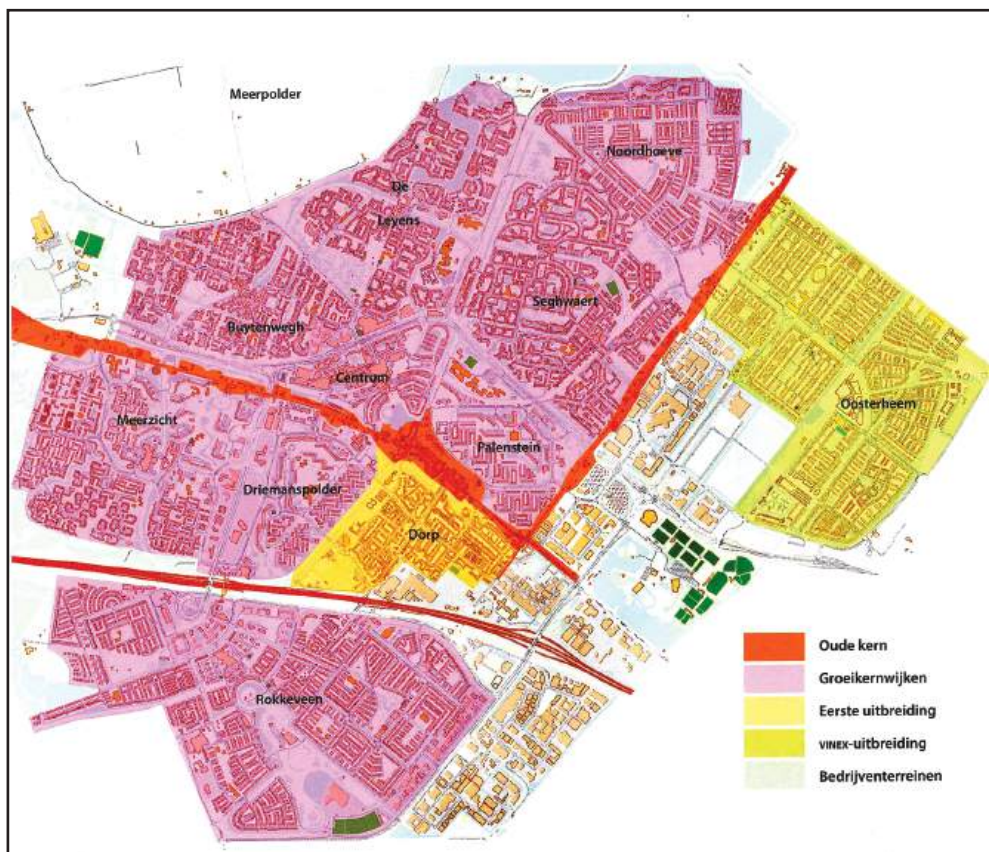
De flats liggen in ruime openbare groengebieden en zijn gemakkelijk per auto bereikbaar. Die kreeg dan ook alle ruimte op de brede doorgangswegen die langs en door Palenstein en Driemanspolder zijn aangelegd.

De galerijflats bepalen het gezicht van de jaren zestig en hebben Zoetermeer jarenlang het negatieve imago van betonstad opgeleverd. Toch zijn zij imponeerende verschijningen in een wijk en hebben door hun prachtige ritmiek van de eindeloze rijen ramen, balkons en hekwerken een geheel eigen schoonheid. Niettemin, aan het eind van de jaren zestig raakten de lange galerijflats en de hoge torenflats in diskrediet en de reactie laat zich raden. Die was 'terug naar de menselijke maat' en naar de intimiteit van eengezinshuizen met tuin en smalle kronkelstraatjes.

In Meerzicht, de derde wijk, is dit nieuwe gedachtegoed letterlijk te volgen. Volgens het Structuurplan zou Meerzicht voor 74% uit hoogbouw en 26% uit laagbouw bestaan. Een maquette laat lange geknikte flats en een aantal torenflats zien, die door ruime groengebieden zijn omgeven. De historische Voorweg die Meerzicht aan de noordzijde begrenst, is nergens te bekennen! Dát ging het gemeentebestuur te ver. De Voorweg moest blijven. Maar ook de hoogbouw werd minder, zij het dat het toch nog 59% bleef. Deze is geconcentreerd in het noordoostelijke deel van de wijk. De rest is laagbouw of middenhoogbouw (tot vier lagen) en daaronder bevinden zich twee juweeltjes. Het eerste is de welbekende koepeltjesbuurt van architect Benno Stegeman uit 1971/1972, het architectonische visitekaartje van Zoetermeer. Dit vroege voorbeeld van structuralisme trekt al decennialang vele bezoekers uit binnen- en buitenland. De buurt bestaat uit blokvormige woningen van lichtgekleurde kalkzandsteen die sprongsgewijs zijn verkaveld. De trappenhuisen worden bekroond door fel oranje koepels. Oorspronkelijk was er geen onderscheid tussen privé en openbare ruimte, maar dat principe bleek al snel niet houdbaar en er verschenen hekjes en heggen rondom de tuinen.

Minder bekend maar zeker zo interessant zijn de woondekken in de Bergenbuurt uit 1973. Zij zijn het eerste experiment met dubbel grondgebruik, een primeur in Nederland, naar een idee van de gemeentelijke stedenbouwkundigen Leo Torn en Nico Versluys. De woningen staan aan een verhoogde straat, het dek. Daaronder in een halfverdiepte garage parkeren de bewoners hun auto's. De woondekken in Meerzicht zijn in een U-vorm rond een rotonde gesitueerd. Er zijn twee verschillende types: met een plat dak, ontworpen door de architecten J.W. Fiolet en M.E. Limburg en met een kap van de hand van architect A. Alberts. Alberts heeft samen met Max van Huut landelijke bekendheid verworven als promotors van het organische bouwen. Voorbeelden zijn de ING Bank in Amsterdam en het gebouw van de Gasunie in Groningen en in Zoetermeer het helaas gesloopte wijkcentrum Meerzicht.

Overzichtskaart van Zoetermeer met daarop aangegeven de oude kern waaromheen de nieuwe stad is ontstaan (Opgenomen in Groeikernen in Nederland (2012).

Kleinschalig en intiem

Het experiment met de woondekken is herhaald in de Rodenbuurt in Buytenwegh. Hier zijn het langgerekte structuren geworden: vier woondekken strekken zich uit, parallel aan elkaar, ruwweg vanaf het Stadscentrum tot aan de Meerpolder. Ze zijn gebouwd in 1974/1975 naar ontwerp van Inbo en J.J. Sterenberg.

In Buytenwegh en De Leyens is de nieuwe trend van kleinschaligheid en intimiteit volledig doorgevoerd. Hier kunnen we genieten van het 'kleine woongeluk', variatie in de woningbouw, knusse pleintjes en woonerven, waar de auto slechts te gast is (foto blz. 48). Maar ook geven deze wijken aanleiding tot veel irritatie als je 'rondtollend op doodlopende wegen, butsend over verkeersdrempels en aan Jan en Alleman de weg vragend' ten slotte veel te laat je plaats van bestemming bereikt.⁴ Dat is het kenmerk van een verdwaalwijk of easytown uit de jaren zeventig, minder vleierend ook wel aangeduid als de Nieuwe 'Truttigheid'. Waren Palenstein en Driemanspolder ontworpen op basis van brede rondwegen, in Meerzicht zien we voor het eerst de karakteristieke bloemkool- of booms-structuur. Vanaf de stam, de Meerzichtlaan, leiden takken de wijk in die veelal eindigen in doodlopende straatjes. In Buytenwegh vormt de Muzieklaan de stam. Wie op de kaart kijkt ziet een duidelijk verschil in plattegrond: Meerzicht, Buytenwegh en De Leyens laten een wirwar van straatjes zien.

In 1976 begon men met Seghwaert. Deze wijk vormt zowel het hoogtepunt als de afsluiting van de periode van het 'kleine woongeluk'. De variatie en diversiteit in Seghwaert is inderdaad treffend. Er zijn geen grote aaneengesloten buurten die door enkele architecten gebouwd zijn zoals in Meerzicht en in Buytenwegh. De grond werd opgedeeld in veel verschillende zogenaamde bouwvlekken en werd uitgegeven aan een groot aantal ontwikkelaars met ieder hun eigen architect. De buurtjes zijn gegroepeerd rond woonerven of vijvers die allemaal verschillend zijn ingericht. Vooral de vijvers, vijftien stuks, vormen een uniek stukje buurtgroen.

In de tweede helft van de jaren zeventig ging het slechter met de economie en de dure manier van bouwen in die tijd werd steeds meer onder vuur genomen. Al die bijzondere hoekoplossingen en entrees, de overbouwde doorgangen en de diversiteit aan kapvormen maakten de bouw erg duur. En het duurde niet lang of Marcel van Dam, staatssecretaris van Volkshuisvesting riep dat het maar eens afgelopen moest zijn met alle 'toeters en bellen' in de woningbouw. De tijd van de versobering die uitmondde in de crisisjaren tachtig brak aan.

Het Stadscentrum

Met Seghwaert was de geplande cirkel van wijken rondom het nieuwe Stadscentrum rond. De paal voor het eerste gebouw van het Stadscentrum, het bureau voor politie en brandweer, ging in 1978 de grond in. De naam is enigszins misleidend; het Stadscentrum bestaat uit zes deelgebieden, waarvan alleen het Stadshart als winkel- en uitgaansgebied een centrumfunctie heeft. Dit is door de verhoogde ligging zonder meer bijzonder in zijn soort. Ondanks claims van Almere, dat inmiddels ook een verhoogd winkelgebied heeft, was Zoetermeer de eerste met dit concept. Het geheel is gebouwd op betonnen platen die op pijlers rusten. Hieronder, in de zakelijke en donkere benedenstad rijden de auto's en de RandstadRail en worden de winkels bevoorraadt. De vrolijke bovenwereld is voor het winkelende publiek dat nergens direct wordt geconfronteerd met het verkeer.

Het architectonische visitekaartje van Zoetermeer bevindt zich in Meerzicht: de koepelwoningen van architect Benno Stegeman uit 1971-1972 (Foto B. Koopmans).

Over het spoor en de A 12

Volgens het Structuurplan Groot Zoetermeer was de stad nu af. Maar al in 1973 beseftte men dat Zoetermeer zou moeten doorgroeien om aan de aanhoudende vraag naar woningen te voldoen. Dat heeft de wijken Noordhove en Rokkeveen opgeleverd waarvan de bouw in de tweede helft van de jaren tachtig begon. Het concept van verdwaalwijk had men inmiddels allang verlaten. De stedenbouwkundigen kozen voor rechthoekige wegenstructuren met lange rechte lanen en grote rotondes. Noordhove, in de vorm van een taartpunt bij de Zoetermeerse Plas, heeft zowel de sobere woningbouw uit de jaren tachtig binnen haar grenzen, als de soms uitzinnig ontworpen villa's uit de 'rijke' jaren negentig.

Rokkeveen is in twee opzichten bijzonder: met Rokkeveen stak Zoetermeer de A12 over en dat hadden velen nooit verwacht. 'Je kiest toch niet voor een snelweg door de stad!' zei Wim Dijkshoorn, bewoner van een boerderij aan de Vierde Stationsstraat. Hij zag de stad steeds dichterbij komen en 'de schrik sloeg hem om het hart.'⁵ Gelukkig is de boerderij in de 'nieuwbouw' opgenomen, al pasten in het nieuwe bestemmingsplan geen koeien meer.

Bijzonder is Rokkeveen ook vanwege de Floriade. Deze tienjaarlijkse wereldtuinbouwtentoonstelling heeft in 1992 mede de basis gelegd voor het westelijke deel van Rokkeveen en voor de parken. De vorm van het expositieterrein is te herkennen in de drie assen die bij de ingang van de Floriade samenkamen en in de grote ronde waterpartij aan het uiteinde. Dit motief wordt een patte d'oie (ganzenvoet) genoemd en is ontleend aan de barokke Franse tuinkunst.

De laatste wijk

Het begrip groeikern verdween in 1988 officieel uit de wet met de invoering van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra. De afkorting Vinex is bekender en onder deze naam werd de laatste wijk van Zoetermeer gebouwd, Oosterheem. In 2000 startte de bouw aan de oostkant van de stad, waar tot dan toe de bedrijventerreinen de rand vormden. Oosterheem vouwt zich dan ook keurig om deze terreinen heen en neemt ze daarmee op in de stad. Oosterheem is een echte Vinexwijk. De thematische stedenbouw op basis van woonsferen is kenmerkend. Dat is mede gedaan om een al te grote eenvormigheid in stedenbouw en architectuur te voorkomen. Zo staat de wijk Heemburg met zijn strak stedelijke bouw in contrast met de hofswoningen in Tuindorp en wordt het centrum gesierd door vrolijk gekleurde hoogbouw.

Met Oosterheem komt (vooralsnog) een einde aan de spectaculaire groei van Zoetermeer. Die groei heeft zonder meer een prachtige stad met veel ruimte en groen opgeleverd waar de inwoners met veel plezier wonen. Een stad die ook in

cultuurhistorisch opzicht interessant is door de niet alledaagse ontstaansgeschiedenis. Maar Zoetermeer is geen aaiibare stad. Het imago van betonstad en slaapstad waar niets te beleven valt blijft hardnekkig aan haar kleven. Om als buitenstaander de stad te leren waarderen is kennis en interesse nodig. Bekend maakt nu eenmaal bemind. Historische steden als Amsterdam, Delft en Leiden vinden mensen ‘vanzelf’ leuk, ook al weet je er niets van.

Het project De Gave Stad (2001-2004), waarin de cultuurhistorische waarden van alle wijken systematisch in kaart zijn gebracht, heeft al een belangrijke bijdrage geleverd aan een positievere beeldvorming. Ongetwijfeld geldt dit ook voor alle mooie activiteiten die dit jaar worden georganiseerd om het vijftigjarig bestaan van Zoetermeer als groeikern te vieren.

De woondekken in de Bergenbuurt in Meerzicht zijn het eerste experiment met dubbel grondgebruik in Nederland (Foto B. Koopmans).

Rokkeveen vanuit de lucht. Op de foto zijn de geometrische opzet van de wijk en de contouren van het Floriadeterrein duidelijk herkenbaar (Foto Gemeente Zoetermeer).

Noten

¹ Willem Jan Pantus, *Groeikernen in Nederland*, Utrecht 2012.

² Stukken betreffende de uitbreiding van de Haagse agglomeratie.
nummer 1.777.81, GA/6202, 1.1.1962-31.12.1966, gemeentearchief Zoetermeer.

³ Tot de 'echte' groeikernen worden gerekend: Alkmaar, Almere, Capelle aan den IJssel, Duiven-Westervoort, Hellevoetsluis, Helmond, Hoofddorp, Hoorn, Houten, Huizen, Lelystad, Nieuwegein, Purmerend, Spijkenisse en Zoetermeer.

⁴ Uit: *Archis*, tijdschrift voor architectuur en beeldende kunst, mei 2000.

⁵ Ton van Zeijl, Botine Koopmans en Annette Doorn, *De Gave Stad, Nee de Zoetermeer* 2004, blz. 131.

Allochtoon en professor: wortels in groeiend Zoetermeer

Ton Vermeulen

Ik zeg het niet vaak in het dorp, maar ik ben eigenlijk een allochtoon van de tweede generatie. Mijn ouders kwamen namelijk uit Boskoop. De broer van mijn vader, Ome Maarten, was plotseling gestorven en in het kader van het uitgebreide familiebedrijf kon vader Toon Vermeulen in 1955 de Zoetermeerse kolenzaak voortzetten en later overnemen. Dagelijks reed hij met de Berini heen en weer, gehuld in een dikke lange leren jas en pothelm, totdat een van de klanten, burgemeester Vernède, zich het lot van deze forens aantrok en mijn ouders ietwat boven aan de lijst van woningzoekers kreeg. Dit tot langdurig en begrijpelijk ongenoegen van de autochtonen.

Na ruim acht jaar inwonen verhuisden mijn ouders zielsgelukkig naar hun flat aan de Badhuisstraat, of beter gezegd 5 Meistraat. Pas daar werden ze gezegend met kinderen. Ik was daar in 1957 één van, geboren in het Leidse Elisabethziekenhuis, toen nog tussen de Hooien Middelstegracht gevestigd, en na een dag couveuse gezond verklaard.

De jonge jaren liggen in een deels onbekend deel van het geheugen. Bezoekjes aan het nog jonge Wilhelminapark, samen met buurtienermeisje Corry Jongenotter, moeten een hoogtepunt zijn geweest: eendjes voeren! De eerste schooldag was echter een drama. De bewaarschoolzuster-non van Dorpsstraat 35 had niet in de gaten dat ik de poort uit glipte en als vierjarige via de enorm drukke straat de weg naar huis vond. Verder ben ik altijd zeer braaf geweest, vlocht paasmandjes van reepjes gekleurd papier en keek begerig naar die mooie miniatuur vrachtwagen van Aadje van Well, de zoon van de Spargrossier.

Meisjes op de Paulusschool

Door de groei van Zoetermeer, in aantallen kinderen en door nieuwkomers in het Dorp, werd de Nicolaasschool te klein en bouwde het katholieke schoolbestuur de Paulusschool aan de Dr. J. W. Paltelaan. De jongens gingen daarheen, zo ook ik naar de eerste klas, heden ten dage groep drie. Dagelijks heen en weer lopen of steppen vanaf Den Hoorn, waar we inmiddels bij de zaak woonden, naar opeenvolgend de juffen en meesters Van Buuren, Van Haastert, Ebben, Feijen, Van Rijt en Van Velzen. De zusters waren al in 1964 vertrokken. In de klassen tot en met 1963 zaten alleen maar jongens, terwijl de jaargangen na ons al wel gemengd waren. Tot de vijfde en zesde klas, toen verschenen ineens vier meisjes: Astrid, Jacqueline, Debbie en de dochter van een Spaanse gastarbeider. Van de laatste hebben we in het Spaans tot tien leren tellen en we voelden haar snelle handen kletsen als we haar iets te enthousiast vingen bij Diefje met Verlos. De andere drie waren 'stadse' meiden en zij kregen 's ochtends veel ophaaljongens aan de deur. Totdat het hoofd der school meester Van Velzen dat verbod.

De docenten van de R.K. jongensschool in 1960 voor het gebouw van de Nicolaasschool. V.l.n.r. de meesters Ebben, B. Schareman, A.C. van Velzen, H. van Rijt, ? en juffrouw C. van Haastert (Coll. Raymond van der Ham).

Import uit Den Haag

Voetballen na schooltijd kon eigenlijk alleen met de andere jongens op de Speelweide in het Vernèdepark en op zaterdag bij RK DWO dat samen met DSO in hetzelfde park de drie velden en de kantine deelde. Maar ook hier kwamen de eerste onbekende jongens. Dagelijks waren de heimachines te horen, achter de school in de Driemanspolder en over de vaart van De Horre in Palenstein. Ze overstemden zelfs de Citosabussen die voor ons huis hun halte hadden en de kopjes op de tafel deden rammelen.

Nieuwe wijken vol met huizen en nieuwe bewoners, vooral import uit Den Haag. Ze verdrongen met hun betere opleidingen langzaam veel autochtonen uit de besturen van gemeente, kerk en verenigingen. De tienduizend inwoners van 1970 werden al snel een veelvoud, tot grote tevredenheid van vooral de Dorpsstraatwinkeliers. Al moest je voor een beetje kledingkeuze nog lange tijd met moeder naar 'de stad' ofwel de omgeving van het busstation aan de Turfmarkt in Den Haag.

Fietsen langs de rijksweg

In augustus 1969 kondigde de grote wereld zich aan: de middelbare school. Het advies was ongeveer HAVO en die was er niet in Zoetermeer. Dat betekende fietsen, samen met veel andere jongeren naar het katholieke St. Maartenscollege in Voorburg. Al die boerenpummels en meiden uit de omliggende dorpen met hun onmodieuze kapsels en kleding in klassen bij jongeren die lang haar droegen, die naar muziek van Genesis, Yes, Led Zeppelin en Pink Floyd luisterden. En die de weinige kerkelijke betrokkenheid alleen toonden tijdens de godsdienstlessen met de prachtige muziek van Jesus Christ Superstar. Een cultuurschok! De meesten hadden ook al Engels of Frans gehad. Gelukkig was Nederlandse taal en grammatica er voor ons twaalfde jaar stevig ingestampt. Maar we bleven in hun ogen boeren.

In Zoetermeer dachten de achtergeblevenen er weer heel anders over. In het voorbijgaan naar school werd je nageroepen: 'hé professor'. Was weer eens wat anders dan 'lange' of 'engeltje', vanwege mijn lengte en vrijwilligerswerk in de Nicolaaskerk. De gang naar school weerspiegelde de verandering van de omgeving. Al snel ging de tocht per fiets niet meer langs Nutricia en dan het fietspad langs de rijksweg op, maar zo snel als dat kon lag de kortere weg door Driemanspolder en langs het Zwanewater van Meerzicht naar de rijksweg, alwaar verderop jaren lang werd gebouwd aan de pijlers van het Prins Clausplein. Steeds meer bomen moesten het daar ontgelden en er was voor het gevoel altijd tegenwind op de fiets met een zware leren boekentas en een natte rug. Maar vaak toch wel sneller dan de automobilisten die elke ochtend in de file stonden

Den Hoorn en de Schinkelweg waren in de jaren (19)50 doorgaande wegen. De Citosabus had voor Den Hoorn 1 haar halte en deed al vroeg in de ochtend de veengrond trillen (Foto JosPe Arnhem, uitgave I.J. Roos).

en probeerden Den Haag in te komen terwijl de Utrechtse Baan er nog niet was. Die mensen zagen vanaf de weg steeds meer hoogbouw oprijzen. Dat er ook veel andere bouw was, wisten ze niet en dat betekende tientallen jaren uitleggen dat Zoetermeer geen slaapstad was maar een heerlijke woon-, werk- en recreatiestad. Mensen werden er geboren en stierven er ook.

Als misdienaar en koster was het een hele overgang toen de begraafplaats achter de Nicolaaskerk vol was en vanaf 1974 de overledenen op de Binnenweg begraven werden. Altijd mee met de auto van de pastor of de begrafenisondernemer naar die kleine aula aan de Binnenweg waar beheerder Van Leeuwen al klaar stond met de benodigde gewaden, kruis en wierook.

Recreëren op het vuilnis

Zoetermeer bleef groeien. Dat was vooral te merken toen in 1975 de middelbare school werd verruild voor de universiteit in Leiden. Weer fietsen, maar nu over de Broekweg via Zoeterwoude naar de plek waar ik ooit geboren was en waar nu de opleiding geschiedenis was gevestigd. De Leyens kreeg langzaam vorm en soms moest er met fiets en al over een overdag doorgraven Broekweg worden gesprongen, anders werd de omweg terug via Stompwijk wel heel erg lang. En altijd modder, totdat de ketting van de racefiets er van kraakte. Elke week schoonmaken, want de fiets was met hard werken in de bloedhete chrysantenkas verdiend. De groene vergezichten verdwenen langzaam, niet alleen door de bouw van woningen in De Leyens maar ook door het graven van de Zoetermeerse Plas. Op en bij de voormalige vuilnisbelt kwam een recreatiegebied en restaurant Aa-Zicht. De Broekweg kreeg deelnamen als –schouw en – zijde en de Plas slokte het eindstuk op zodat een fietstocht in het pikkedonker daar door de ‘weide’ een avontuur werd met wollige kuddedieren als plotse-ling opduikende obstakels, later gevolgd door onverlichte joggers en medefietsers.

Panta Rhei

Voor jongeren waren er niet zo veel uitgaansmogelijkheden naast het bruisende verenigingsleven. Je had onder meer de Sirkel aan de Bijdorplan en het gereformeerde Het Gonk achter de Pelgrimskerk; vele anderen gingen naar Noordwijk. Als actieve jongeren binnen de Nicolaasparochie begonnen we in 1976 maandelijks disco-avonden te organiseren. De H. Mis in de bovenzaal van het wijkcentrum Meerzicht was voor acht uur 's avonds afgelopen en de huur liep tot middernacht precies. Dat betekende met medewerking van het parochiebestuur een gratis locatie. Te samen met een heuse lening van datzelfde bestuur van wel 100 gulden konden we apparatuur in elkaar knutselen en de eigen collectie met een paar Top-40-plaatjes aanvullen uit de winkel van Ribberink midden in de Dorpsstraat. Ongeveer 120 jongeren mochten in de zaal en de kaartverkoop was de zaterdag daarvoor in de Nicolaaskerk. Al voor het einde van de H. Mis dromden groepen jeugd achterin de kerk samen om het felbegeerde kaartje te bemachtigen. Naar de mis zelf gingen velen al niet meer. De disco verliep keurig netjes, niet in de laatste plaats door de controle van een paar ouders aan de deur, waaronder Janus Rademaker, bijgenaamd het Aambeeld. En de drankvoorziening ging gladjes via de bar van het wijkcentrum. Veel jongeren die anders niet de deur uit mochten, kregen wel toestemming om naar deze bijeenkomsten van Panta Rhei (alles beweegt) te gaan. Na een paar avonden stond de kas zo sterk positief dat er goede apparatuur en verlichting gekocht kon worden. De ‘gigantische’ lening van 100 gulden lieten we evenwel expres nog jaren op de balans staan.

Verhuizen

Uit de disco's ontstonden weer stijldansavonden, later nog het koor Praise en een soos, uiteindelijk gebundeld in Jongerenvereniging WESP. De disco moest rond 1983 sluiten wegens ordeproblemen en de komst van Locomotion. De jongerenvereniging en het koor bestaan nog steeds. Tieners werden twintigers, die op zichzelf wilden gaan wonen. En in de jaren 1980 was het nog gewoon dat je bij een woningbouwvereniging inschreef voor een huis en dan afwachtte. Ondanks het grote bouwen was die wachttijd minimaal twee jaar.

In 1982 was het eindelijk zover. Na drie maanden klussen konden we trouwen en het kleine driekamerflatje aan de Perkstraat betrekken. Er kwam op een

De Flat Perkstraat in 1965 aan de achterzijde. Balkons op het zuiden en een gemeenschappelijke binnentuin (uitgave I.J. Roos).

gegeven moment een wieg te staan tussen de boekenkasten en het bureau. De box versperde elke doorgang in de kamer, zodat zelfs een toewijzingsambtenaar vond dat het wel erg behelpen was. Eind 1984 was 'zomaar' een nieuwe woning beschikbaar aan de Bordeauxstraat, met tuin! Verhuizen dus uit het vertrouwde Dorp naar het Stadshart dat langzaam zijn voltooiing kreeg. Heel apart, allemaal onbekende mensen die een huis gaan schoonmaken en inrichten, allemaal tegelijk de opgebrachte klei met puin in de tuin gaan omspitten en kinderen die bijna allemaal dezelfde leeftijd hadden. Automatisch geeft dat een vorm van

binding tussen die eerste bewoners die er later met andere bewoners niet meer is. Want hoewel sommigen zeer honkvast zijn, lijken anderen juist graag telkens te willen verhuizen. Voor ons was dat min of meer dwingend toen ik rond 1990 langdurig werkloos was en mij geestelijk overeind hield door vrijwilligerswerk. We werden er financieel en enigszins door de sociale dienst toe gedwongen om een sociale huurwoning op te zoeken, passend bij de bijstandsuitkering. Gelukkig konden we in het voormalige ouderlijk huis gaan wonen, in een vertrouwde buurt waar iedereen je kende. En jaren later vonden we een eigen huis honderd meter verderop binnen de eerste uitbreiding van Zoetermeer in Palenstein-laag.

Wortels in Zoetermeer

Al die jaren was het Dorp een vertrouwd punt waar je mensen op straat kon groeten zonder een vragend gezicht te krijgen en waar je in de jeugd wortel had geschoten. Waar je echtgenote binnen een uur hoorde dat je op de Dorpsstraat met een onbekende vrouw was gesignaleerd. Of waar hardop binnen gehoorsafstand wordt gespeculeerd of het kind dat je aan de hand hebt nu zoon of kleinzoon is. Ouder worden in een steeds groeiende stad met veel nieuwe mensen is prachtig, zeker als de stad het ook waard is om in te wonen. Maar het is soms ook prettig als mensen begrijpen welke wortels je hebt en jou gewoon nog als zoon van de kolenboer zien.

In 1967 was Driemanspolder in aanbouw. Op de voorgrond de A12. Het fietspad liep bij de Delftsewallen achter het Caltex benzinstation om (Foto Koos Barbier).

Met één voet in het dorp, met de andere in de stad

Gertjan Moers

Toen mij gevraagd werd om mijn jeugdherinneringen op te schrijven was mijn eerste reactie: 'Tjonge, zo oud ben ik toch niet'? Vertellen over je jeugd is meer iets voor mensen die bewust de tachtigjarige oorlog hebben meegemaakt, nog hebben geknikkerd met Piet Hein of zo. Bovendien, wat heb ik nou te vertellen? Ik heb niets meegemaakt. Niets beleefd. Niets spannends. Maar toen ik mij daar eenmaal overheen had gezet kwamen er toch flarden herinneringen boven.

Zoetermeerdereenaar

Ik kom uit een Zoetermeers nest. Mijn vader was geboren en getogen Zoetermeerder, net als zijn vader. Of eigenlijk moet ik zeggen Zoetermeerdereenaar, daarin onderscheiden de autochtonen zich van de allochtonen. Mijn pa was één van de twee broers die niet in de zaak van zijn ouders is terechtgekomen. Hij

was voorbestemd om zijn kinderloze oom Koos op te volgen in de smederij. Dat was niets voor hem. Toen later Zephyr koeltechniek (later GTI koudetechniek, nu Cofely Refrigeration) in de smederij van ome Koos begon, is mijn vader bij Zephyr blijven hangen en nooit meer weggegaan.

Mijn moeder is in de oorlog naar Zoetermeer gekomen. Ze was toen zes jaar. Ze woonde in Den Helder, mijn opa was een marineman, maar moest uit voorzorg Den Helder verlaten in verband met de bombardementen op de marinehaven. Zij zijn in Zoetermeer terechtgekomen, waar mijn overgrootvader De Vree stationschef was. Ik kom dan wel uit een

Zoetermeers nest, maar mijn geboorteplek was Delft. Het Sint- Hippolytus ziekenhuis aan de Phoenixstraat in Delft. Kort genaamd: 't Hippolyt. Waarom ik hier en niet in één van de andere katholieke ziekenhuizen in de regio ben geboren weet ik niet. Na een paar weken in een couveuse te hebben doorgebracht mocht ik tegen Kerst 1968 naar huis.

Van dorp tot stad

Mijn ouders woonden al acht jaar in de Potgieterstraat toen ik werd geboren. De schrijversbuurt was gebouwd voor de bedrijven in Zoetermeer. Het personeel kon daar een woning kopen. Naast ons woonde aan de ene kant Siem Wondergem, een Zeeuw die werkte bij Brinkers. Aan de andere kant woonde Van der Linden, die werkte bij Van Driel. Het was een besloten buurtje waar iedereen elkaar kende. Er woonde een mengelmoes van autochtone en nieuwe dorpsgenoten. Mijn jeugdjaren speelden zich af in de jaren '70 en '80. Achteraf gezien waren dat jaren waarin Zoetermeer balanceerde op de grens van dorp en stad. Je stond met één voet veilig en vertrouwd in het dorp. Met de andere zette je een voorzichtige stap naar de stad in wording.

De schrijversbuurt in aanbouw in 1962, met de flats aan de Dr. J.W. Paltelaan op de voorgrond en rechts daarachter de Potgieterstraat (Foto Piet 't Hart).

Van mijn jongste jeugdjaren weet ik niet meer zo veel. Mijn opa en oma van moederskant woonden aan de J.L. van Rijweg. De huizen zijn eind jaren '70 gesloopt om plaats te maken voor het Stadshart. Mijn overgrootmoeder, de moeder van opa De Vree, woonde in de net opgeleverde Morgenster. Ik weet nog dat ik altijd de kaneelkoekjes mocht pakken. Ik was nog geen vier. Omdat de huizen aan de Van Rijweg werden gesloopt moesten mijn opa en oma verhui-

zen. Ze gingen halverwege de jaren '70 wonen in een flat aan de Van Leeuwenhoeklaan. Dat was zo'n flat met een daktuin. De bovenkant van de daktuin zag er leuk uit. Maar met name in wat zich daaronder afspeelde, zien we tegenwoordig meer nadelen dan voordelen. Ik vond die galerij maar niets, weet ik nog. Eng. Ik liep altijd zo dicht mogelijk tegen de muur aan, dus zo ver mogelijk van het hekwerk. Tja, mijn grootouders woonden tenslotte maar liefst op de derde verdieping. En dat was hoog voor zo'n klein ventje als ik.

Dorp

De wijk Dorp heeft zijn naam altijd eer aangedaan. En nog steeds trouwens. Ongeacht de grootte van Zoetermeer heeft de wijk zijn dorpse karakter nooit verloren. Veel herinneringen blijven bij door geur of geluid. En als ik denk aan het dorp Zoetermeer uit mijn jeugd dan blijven twee geuren en een geluid mij bij. Mijn ouderlijk huis stond bijna letterlijk onder de rook van Nutricia. Als ik de gordijnen in mijn slaapkamer open deed was de schoorsteen van Nutricia prominent aanwezig. Een gevaarte dat in mijn oudste herinneringen ontzag en angst inboezemde. Die angst kwam vooral voort uit het geluid wat dat ding produceerde als het stormde. De wind blies langs de opening van de schoorsteen. Dat veroorzaakte een -in mijn kinderooren- angstaanjagend loeiend geluid, alsof je langs de opening van een fles blies. Hierdoor klonk de storm intenser dan hij waarschijnlijk werkelijk

was. Alsof Zoetermeer getroffen werd door een orkaan. Ik was dan bang dat de schoorsteen zou omwaaien. Iedere ochtend na zo'n nachtelijke storm keek ik 's ochtends of de schoorsteen er nog stond. 'Ja, het is weer goed gegaan'. Alsof ik niet wakker zou worden van een schoorsteen van een meter of zestig (?) die in onze voortuin te pletter zou slaan. Dat ik dacht dat die schoorsteen niet meer te

Het geluid van heien is een halve eeuw lang in Zoetermeer niet weg te denken geweest. Deze paal was op 22 maart 1966 officieel de eerste (Foto G.P. van den Broek).

vertrouwen was kwam door de twee bliksemafleiders die er bovenop stonden. In mijn fantasie was de schoorsteen hoger geweest en waren die twee sprieten de laatste restanten van dat hogere gedeelte dat blijkbaar al eerder naar beneden was gestort. Tja, jong, fantasierijk en vooral naïef. Wist ik veel.

Nutricia produceerde niet alleen geluid maar ook geur. Vooral op een windloze koude winterdag, wanneer de geuren van de fabriek niet met de wind mee de wijk verlieten maar de buurt juist als een deken inpakten. Nutricia was op alle mogelijke manieren prominent aanwezig. Vooral de zoete geur van pap gaf dat veilige gevoel van thuiskomen. Dat in tegenstelling tot die boontjeslucht. Bah, die boontjesgeur, die je de hele weg van school naar huis bleef ruiken. Als ik mijn ogen sluit, ruik ik het nog!

De andere geur die mij is bij gebleven is de geur van de vochtige houten kratten in de groenteschuur van Tinus Vonk aan de Vlamingstraat. Bij Tinus haalde mijn moeder vaak groente. Het was daar rommelig en donker, herinner ik me. Of dat werkelijk zo was, is maar de vraag. Het winkeltje van Tinus was zo'n typisch dorpswinkeltje. De laatste echte dorpswinkel was in mijn ogen het winkeltje van mevrouw Vos. Zij verkocht stoffen, knopen, garen etcetera. Alles lag tot aan het plafond opgestapeld. Ook daar rook het..., tja, stoffig.

De schoorsteen van Nutricia die tot het begin van de 21ste eeuw het aanzicht van het Dorp heeft bepaald, 1985.

Winkelkeuze

De winkelkeuze van mijn moeder vormde in mijn vroege jeugd zo'n beetje het laatste restant van de verzuiling uit het dorp van haar jeugd. In supermarkten kwam ik in mijn herinneringen niet. Wel in een buurtsuper, zo'n voormalige kruidenierswinkel. Wij gingen naar de VEGÉ-winkel van de katholieke Antoon en Jo Houtman in de Stationsstraat. En niet naar de Spar van de hervormde Klos, daar schuin tegenover. Brood haalden we bij de katholieke Van Velzen en niet bij Karens, twee huizen verderop. Als ik brood moest halen vond ik het altijd gênant als ik langs Karens liep op weg naar Van Velzen. 'Zouden ze mij hebben gezien? Zouden ze het mij kwalijk nemen?'

De voormalige bakkerij van Karens aan de Stationsstraat 103 (Foto Ron Tousain, 2012).

Dan teruglopen, met een heel wit van Van Velzen langs de winkel van Karens. En dan proberen het brood zo lang je been te houden dat ze het misschien niet zagen. 'Ja, ze zag het', mevrouw Karens. Ze zag altijd alles. Ik vond haar zielig. Ze had reuma. Een paar keer per jaar kwamen we namelijk wel bij

Karens. Om taart te

halen. Ja, dan wel. Daar waren ze wél goed genoeg voor. En alleen maar omdat Van Velzen géén taart verkocht. Ik begreep er niets van. Wist ik hoe dat werkte? Gelukkig werd na verloop van tijd de 'schapenweide' aan de Da Costastraat bebouwd: het Sanne van Havelteplein. Toen kon ik over dit plein naar Van Velzen lopen zonder dat ik langs Karens moest. Dat voorkwam een schuldgevoel. Verder kwam ik tot de middelbare school nauwelijks buiten 'het dorp'. Ik zat daar op school, daar woonden mijn vriendjes en daar waren de winkels. Zoetermeer was toen wat Los Angeles nog steeds is: een stad zonder hart. Iedere wijk had zijn buurtvoorzieningen. En als er gewinkeld moest worden, gingen we naar Leidschenhage. Later kwam Soeterweijde aan de Van Leeuwenhoeklaan. Dat was al heel wat in mijn ogen.

Buitenstaanders en buitenlanders

De familie en kennissenkring van mijn ouders bestond uit Zoetermeeders. Op verjaardagen zaten de mannen rond de achtertafel en de vrouwen zaten voor. En geheid dat het dan ging over Kreupele Piet van Rode Jan van Lange Kees van De Horre die getrouwd was met Mien van Blauwe Henk uit de Rode Pannenvuurt. Een zucht van herkenning bij de aanwezigen. Maar bij mij niet uiteraard. Ik kende die mensen niet. De verhalen waren vaak wel leuk.

Tja, de omgeving bestond uit Zoetermeeders. En dan vrijwel alleen katholieke Zoetermeeders. Andersgelovigen kwamen pas in beeld nadat Zoetermeer zo-ver groeide, dat de eigen identiteit van de autochtonen steeds verder in het gedrang kwam.

De voormalige bakkerij van Van Velzen aan de Stationsstraat 97 (Foto Ronald Grootveld, 1995).

De bindende factor werd toen Zoetermeer in het algemeen en niet zozeer de geloofsovertuiging binnen Zoetermeer. Het definitieve einde van de verzuiling. Buitenlanders waren er in het Zoetermeerse pre-Wilders tijdperk nauwelijks. Althans, niet in mijn omgeving. Bij mij in de klas zat een Surinaams meisje, Marga. Samen met

haar broertje Rudi waren het de enige niet blanke kinderen op school. Dat was nog voordat Suriname onafhankelijk werd, in 1975. In mijn herinneringen gaf dat geen gedoe. Het was de normaalste zaak van de wereld. En zo zou het ook moeten zijn. Ik kan mij ook nog een, ik vermoed Turkse, man herinneren. Hij werkte bij de plantsoenendienst. Een vriendelijke man die altijd zijn gouden tand bloot lachte als je langs liep. Dat intrigeerde: die gouden tand.

School

Mijn kleuter- en basisschool stonden aan de Dr. J. W. Paltelaan, op iets meer dan vijf minuten loopafstand van mijn huis. Een zorgeloze tijd, weet ik nog. Ik had, op de eerste klas na, alleen maar 'meesters' op de Paulusschool: Jansen (2x), Van der Kleij en Van Rijt (2x). Door oudere kinderen werden we gek gemaakt voor het laatste jaar: dan kreeg je mevrouw Van Loo. Een uitgetreden

non. De enige juf waar je geen juf tegen zei maar mevrouw. Een waar schrikbewind, als ik de verhalen mag geloven. Zwaar overdreven uiteraard. Hoe zijn kinderen immers? Maar ze ging met pensioen toen ik naar de zesde klas ging. Wij kregen nogmaals meester Van Rijt. Geweldige man. “Meester, vertelt u eens over de oorlog”. Daar ging weer een half uur ten koste van aardrijkskundeles, of rekenen. In mijn klassen zaten nog veel mede-Zoetermeeders: Van der Burg (4x), Scholten, Van der Wel, Van den Bosch, Heggelman (2x), Windmeijer, Vonk, Kneppers (2x), Vollebregt, Van Stein, Van Velzen, De Vree. Eén van mijn klasgenootjes praatte een paar woorden ‘plat’. Dan zei ze: “ze zeeën....”. Ik keek meester Van Rijt aan en dacht bij mezelf: “dat is toch fout meester?”. Maar hij verbeterde haar niet. Achteraf snap je dat. Van Rijt stond al in de jaren vijftig voor de klassen in Zoetermeer. In de loop van de decennia had hij al heel wat ‘zeeën’ gehoord. Die van mijn klasgenootje choqueerden hem echt niet meer.

Stad

Rondom het dorp verrees de stad Zoetermeer. Het geluid dat typerend was voor de stad in wording in mijn jeugd was het geluid van heien. Wekelijks, soms dagen achtereen. Soms dichterbij, soms verder weg. Maar altijd. Jarenlang. Toch kwam ik er zelden, in de nieuwbouwwijken. Ik heb een keer samen met mijn jeugdvriend een oud klasgenootje opgezocht die was verhuisd naar een andere wijk. Ik had geen idee waar het was of hoe we er zijn gekomen. Dat regelde mijn vriendje, ik fietste met hem mee. Ergens in De Leyens denk ik achteraf. En met de jongens uit mijn buurt zijn we eens naar een bouwput gefietst. Spannend was het daar. Borden met: ‘gevaarlijk, drijfzand’. Maar ook hier.... geen flauw benul waar ik was en hoe we er waren gekomen. Dat had mijn interesse niet. Mijn vriendjes woonden bij mij in de buurt. Dorpsstraat en Rokkeveenseweg waren voor mij het verst weg en oma aan de Van Leeuwenhoeklaan.

Pas vanaf de middelbare school kwam ik verder dan mijn eigen buurt. Nieuwe scholen. Nieuwe vriendjes. Nieuwe wijken. En op de katholieke middelbare scholen zaten jongens (en meisjes) uit het katholieke dorp Stompwijk. Boerenpummels, in mijn ogen. Uit een achtergesteld gebied. Achteraf gezien waren ze niet veel anders dan ik. De wereld werd groter en Gertjan groeide mee. Al bleef mijn wereld tijdens mijn middelbare schooltijd nog steeds bestaan uit Zoetermeer. Maar goed, ik was intussen wel de wijk ontgroeid.

Sporen voor een Groeistad

Jan van der Velde

Het eerste teken

Sinds 1870 konden de bewoners van Zoetermeer en Zegwaart in hun tweelingdorp op de trein stappen om naar Den Haag of Gouda te sporen. Al vanaf de opening bleek dit nieuwe middel van transport een succes. De toeloop bij het station Zoetermeer-Zegwaart was groot. De trein was belangrijk eind negentiende, begin twintigste eeuw. In 1938 verviel deze openbaar vervoerfaciliteit voor de dorpelingen van Zoetermeer. Op 15 mei 1965 werd het station voor de groeistad in wording, door de burgemeester weer heropend en op 15 mei 1973 werd op een kilometer van het oude station nog een nieuw station in gebruik genomen. Het oude werd voortaan Zoetermeer Oost genoemd. Aanvankelijk was het nieuwe station vanuit groeikern Zoetermeer te bereiken via een grote tuibrug over rijksweg A12. De brug was tevens bedoeld als koppeling met het nog in aanbouw zijnde station Driemanspolder van de geplande Zoetermeerlijn. In 1992 maakte de tuibrug plaats voor een overdekte luchtbrug van 180 meter. Niet iedereen was onder de indruk van het ontwerp van stationsarchitect J. Bak, zo bleek in het voorjaar van 2012 in een televisie-uitzending over de lelijkste plekken van Nederland.

Onder grote belangstelling vond in 1965 de heropening plaats van station Zoetermeer-Oost.

Nòg een spoor: de Zoetermeerlijn

Niet alleen op het gebied van muziek en de uitbouw van groeikernen waren de jaren zestig van de vorige eeuw bijzonder dynamisch. Eigen vervoer met de pas verworven personenauto nam ook schrikbarend snel toe. Deze ontwikkeling zetten plannenmakers en politieke bestuurders voor grote problemen. Hoe moesten mensen vanaf hun nieuwe woningen in de groeikernen reizen naar hun werk in de steden. Steden waarin zij wel werk, maar geen woning hadden kunnen vinden? De wegen raakten vanwege de groei van het normale transport al overvol. Met nog eens duizenden forenzen op die wegen zou het verkeer ongetwijfeld helemaal vastlopen! In het specifieke geval van groeistad Zoetermeer vreesden de Haagse bestuurders ook nog dat de parkeergelegenheden in Den Haag veel te klein zouden zijn om al die auto's van Zoetermeerse eigenaren een plek te kunnen geven. Deze dreigingen leidden tot hernieuwde aandacht voor het openbaar vervoer. Een methode van transport die, vanwege de jacht op de verwerving van een eerste eigen personenauto, door velen als achterhaald werd beschouwd. Vormde aanvullend vervoer met behulp van metro – zoals in veel grote steden in het buitenland – of snellere trams, zoals in Duitsland, mogelijk een bijdrage aan de oplossing? De twee grootste steden Amsterdam en Rotterdam kozen voor een metro om hun nieuwe groeikernen met de stad te verbinden. In beheer bij hun eigen vervoersmaatschappij, respectievelijk de GVB en de RET. Voor de groeistad Zoetermeer werd een geheel nieuwe oplossing uit-

De Sprinter rijdt hier rond 1980 door het nog te bouwen Stadshart en heeft net de betonnen overkapping van het toekomstige station Stadhuis gepasseerd (Foto A.J. Leepel).

gewerkt. Een oplossing die mede werd gerealiseerd door vernieuwende inzichten bij de Nederlandse Spoorwegen. Al meer dan een eeuw was het gebruikelijk dat de spoorwegen voor het vervoer tussen de steden zorgden. Nu het concept van vervoer binnen stadsgewesten zich aandiende, wilde de NS daarin ook een geheel nieuwe rol gaan spelen. Het trof dat voor de verbinding Zoetermeer-Den Haag een belangrijke hoeveelheid werk al veel eerder was verricht. Dat was in 1908, toen de Zuid-Hollandsche Elektrische Spoorweg-Maatschappij (ZHESM) zorgde voor het begin van de elektrische tractie op de Nederlandse hoofdspoorwegen. In dat jaar opende de ZHESM voor het personenvervoer een elektrische dienst op de lijn Rotterdam-Den Haag/Scheveningen. Een spoorweglijn die als het ware Zoetermeers grondgebied schampte. Een aftakking van deze lijn door een nog ongerept polderlandschap was relatief makkelijk uit te voeren. Vanaf 1968 namen plannen steeds meer vorm aan. Uitgangspunt daarbij was dat de Zoetermeesters in de geplande groeistad maximaal 500 meter naar een aansluiting zouden hoeven te lopen. Aanvankelijk was het de bedoeling dat vanuit Den Haag de nieuwe treinen Zoetermeer binnen zouden rijden om in een grote cirkel de wijken aan te doen. Daardoor zou er echter geen station in het beoogde nieuwe hart van de stad komen. Stedenbouwkundige Leo Torn bedacht toen een geniale aanvulling: de zogenaamde omgeklapte lus, waardoor de rails in de voor Zoetermeer typerende krakelingvorm zouden komen te liggen. In september 1971 sprak de gemeenteraad van Zoetermeer zich uit over de noodzaak en urgentie van deze beoogde verbinding. Met een momenteel nauwelijks voor te stellen snelle politieke besluitvorming werd de nieuwe spoedlijn tot werkelijkheid gebracht. Op 3 februari 1972 ging de regering akkoord met de aanleg van de Zoetermeerlijn. Op 3 mei van dat jaar ging de eerste spade de grond in. Iets meer dan een maand later, op 9 juni 1972, volgde de officiële start. Gezamenlijk legden de minister van Verkeer & Waterstaat, Dr. W. Drees Jr, burgemeester J.W. Wegstapel van Zoetermeer, burgemeester V.G.M. Marijnen van Den Haag en N.S.-directeur M.G. de Bruijn het eerste stuk rail. Deze daad was vooral symbolisch. Het stuk rail werd later aangeboden aan het Spoorwegmuseum in Utrecht.

De aanleg

In razend tempo verrees een veelvoud aan betonnen brugconstructies. ‘Soms heel onwerkelijk, al die betonnen kunstwerken midden in een verder lege polder’ zo vertelde recent een opzichter van het eerste uur.

Wat inmiddels voor Zoetermeesters gewoon is geworden, is lang niet overal gebruikelijk. Het openbaar railvervoer in Zoetermeer is toen geheel gescheiden gebouwd van alle andere vormen van vervoer. Hetgeen de verkeersveiligheid zeer ten goede is gekomen. Het realiseren van deze nieuwe vorm van openbaar

vervoer kostte de landelijke overheid veel geld. Bij een werkbezoek in 1974 liet toenmalig vervoersminister Westerterp de Zoetermeeders dan ook fijntjes weten dat het rijk, gegeven de positieve beslissing over de verdere aanleg van de Zoetermeerlijn, zeer terughoudend zou zijn ten aanzien van de aanleg van een tweede wegverbinding Zoetermeer-Den Haag.

Precies vijf jaar en zeventien dagen na de eerste spadesteek en wel op 20 mei 1977, opende Prins Bernhard de lijn. Zoetermeer had in een keer de grootste stationsdichtheid van het land. Opmerkelijk detail was de gift aan de prins voor zijn openingshandeling: een kist met krakelingen.

Een week voor de opening besteedde de Leidse Courant op welhaast lyrische wijze aandacht aan hetgeen de Zoetermeeders zouden krijgen: 'Nog zeven nachties slapen en dan mag Zoetermeer zich officieel de trotse eigenaar noemen van één van de meest ideale vormen van openbaar vervoer, die ons land momenteel kent: de Zoetermeerlijn. Het treintraject vormt niet alleen een razendsnelle verbinding met de Haagse City, maar functioneert tegelijkertijd als een hoogwaardig openbaar vervoernet.' Vooruitlopend op dit unieke bezit wilde de gemeente Zoetermeer haar inwoners zo breed mogelijk informeren. In samenwerking met de NS, gebeurde dat onder meer op de lentebeurs 'Niveau 76', die van 24 tot 29 mei 1976 werd gehouden op het terrein van de IBM, in de kantorenstrook langs de Boerhaavelaan.

Speciale treinstellen

De prins nam ook plaats in een geheel nieuw type treinstel. Vanwege de dicht op elkaar liggende stations in Zoetermeer, waren voor de lijn speciale treinstellen ontworpen. Zij moesten makkelijk kunnen optrekken en afremmen, maar mochten ook niet te lang zijn. Het krap bemeten bochtenwerk van de 'krakeling' stond dat niet toe. Bij de huisleverancier van de Nederlandse Spoorwegen Waggonfabrik Talbot te Aken was enige jaren daarvoor onder de officiële naam SGM besteld (Stads Gewestelijk Materieel). De technische benaming ervan luidde 'treinstel plan Y'. De eveneens door de NS bedachte populaire aanduiding 'de Sprinter' werd echter op de treinstellen gezet en was al ras gemeengoed. Toen de Zoetermeerlijn nog niet gereed was, werd proefgedraaid op de spoorlijn Rotterdam – Hoek van Holland. Een lijn met ook veel kort bij elkaar liggende halteplaatsen. Bovendien hoefde de dienstregeling daar minder te worden aangepast, omdat de baanvaksnelheid op grote delen van het traject lager was. De Sprinter heeft namelijk een maximum snelheid van 125 km per uur. Het overige, op vergelijkbare trajecten gebruikte NS-materiaal, rijdt 140 km of harder.

Linksom, rechtsom

Om de stations eerlijk te kunnen bedienen, reden de Sprinters na aankomst in Zoetermeer beurtelings linksom en rechtsom de stad in. In de spits gingen ze om en om door naar Meerzicht of Palenstein, later Seghwaert en dan terug. Buiten de spits werden ze afgekoppeld en ging er, direct na elkaar, een deel naar Meerzicht en een deel naar Palenstein, later Seghwaert, om bij terugkomst weer aan te koppelen. Nadat de lus in 1979 geheel gereed was, werd er altijd om en om gereden vanaf Centrum West. Omdat de bouw van het stadscentrum veel langer op zich liet wachten dan gedacht, bestond er lange tijd vlak na Centrum West een station Centrum Oost waar de trein in beginsel niet stopte. Wel werd een noodperron gebouwd om bij activiteiten in het ijssportstadion: de PWA hal, een extra ingelaste stop te kunnen maken. Pas in 1985 werd het station geopend, onder de nieuwe naam Stadhuis. In de wijk Seghwaert lag jaren lang een breed stuk grond, waarop niet mocht worden gebouwd. Het was gereserveerd voor een mogelijke aftakking van het spoor naar de lijn Leiden-Gouda. Deze aftakking is er nooit gekomen, maar de reservering kwam goed van pas toen de wijk Oosterheem werd aangelegd. Die kreeg toen zijn eigen railverbinding. In 2006 reed het laatste treinstel op de Sprinterlijn. Zoetermeer verloor na 29 jaar het predicaat 'stad met de meeste stations van Nederland'. Na aanpassingen van de stations tot haltes en de aanleg van nieuwe haltes in Oosterheem en Voorweg Hoog rijdt sinds 2007 de HTM met Randstadrail op dit traject.

Station Palenstein in aanbouw, 1976 (Foto J. du Clou).

Zelfs nog een stukje Hoge Snelheidslijn

Om het beeld van al die (spoor)rails in of rakelings langs Zoetermeer compleet te maken, dient nog een klein stukje spoor te worden genoemd. Begin deze eeuw kreeg Zoetermeer nog meer rails op zijn grondgebied, die van de Hoge Snelheids Lijn (HSL). Voor het vervoer van en naar Zoetermeer echter zonder betekenis. Wat met al die rails op Zoetermeerse bodem niet lukte, is het verkrijgen van de intercity-status. De gemeentepolitiek deed wel intensief haar best om de landelijke politiek te beïnvloeden, onder andere aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen in 2006. Het inmiddels van groeikern tot derde grootste stad in Zuid-Holland ontwikkelde Zoetermeer bleef een stad met stop-treinstations. Wie een blik slaat in het boek Groeikernen in Nederland en de plattegronden van de vijftien behandelde groeikernen bekijkt, kan slechts vaststellen dat Zoetermeer zeer wel heeft gevaren bij de discussie vervoer per privé-auto of openbaar vervoer. Geen enkele andere groeikern heeft zoveel spoor binnen de gemeentegrenzen. De conclusie van de Leidse Courant uit 1977 geldt nog steeds: met (inmiddels) Randstadrail heeft Zoetermeer één van de meest ideale vormen van openbaar vervoer. Met voor een ruime meerderheid van de inwoners nog steeds haltes op loopafstand, veilig gescheiden van het overige verkeer.

De Sprinter steekt in 1990 Station Voorweg over. Later zou hier halte Voorweg Hoog worden aangelegd. Op de voorgrond de koepel van Sporthal Olympus.

Bronnen en literatuur

Faber, J.A. (red), Het spoor: 150 jaar spoorwegen in Nederland. Meulenhoff, Amsterdam, 1989.

Haan, Edo (red), 50 jaar in de groei. De Zoetermeerse politiek 1960-2010. Gemeente Zoetermeer, 2010.

Historisch Genootschap Oud Soetermeer, De geschiedenis op straat. Zoetermeer, 2006.

Pantus, Jan Willem, Groeikernen in Nederland. Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 2012.

Treinen door de tijd. NV Nederlandse Spoorwegen, Utrecht, 1989

Veenendaal, Guus, Spoorwegen in Nederland van 1834 tot nu. Boom Amsterdam, Amsterdam, 2008.

www.spoorweggeschiedenis.nl.

www.hetutrechtsarchief.nl/spoorwegen.

www.stationsweb.nl.

Eén van de nieuwe voertuigen van Randstadrail op het spoor bij Centrum West, 2012
(Foto Wilco Pot).

Wonen in de wijk De Leyens

Joke de Kler

Zoetermeer wordt als nieuwe stad nu eens opgehemeld, dan weer verguisd. De discussie over de vraag of de stad geslaagd of niet geslaagd kan worden genoemd, is na al die jaren nog steeds in volle gang en zal voorlopig ook nog niet beëindigd zijn. Maar over één ding kan men het in ieder geval wel eens zijn: Zoetermeer is een stad die snel heeft gebouwd en nog steeds op alle terreinen met zijn tijd mee wil gaan. Saai is de stad in ieder geval niet!

Groeistad

In 1962 werd Zoetermeer door de Tweede Kamer aangewezen als groeistad, om een bijdrage te leveren aan het oplossen van de Haagse woningnood. En haast was geboden! Vele jonggehuwden woonden immers op een kamertje twee of drie hoog, vaak zelfs nog bij vader en moeder thuis. Als alleenstaande maakte je al helemaal geen kans op eigen woonruimte! Zo werd in maart 1966 de eerste paal geslagen van de wijk Palenstein en een maand later de eerste paal van de wijk Driemanspolder. In mei 1967 betrokken de eerste Haagse gezinnen de Zoetermeerse nieuwbouw.

Na Palenstein en Driemanspolder werd de wijk Meerzicht gebouwd, waar in december 1969 de eerste paal werd geslagen. Bijna 7000 woningen verrezen daar, voor vijftig procent nog in hoogbouw. In 1971 kwam de gemeente met plannen voor de derde grote stadswijk van Zoetermeer: Buytenwegh de Leyens.

Buytenwegh de Leyens

De wijk Buytenwegh de Leyens ligt in het noordwestelijke deel van Zoetermeer. Aanvankelijk werd de wijk Noord-West genoemd. De gemeente schreef destijds tijdens de bouw: 'Door die nieuwbouw kunnen straks weer een heleboel bewoners van de Haagse agglomeratie aan een huis worden geholpen!'. Toch waren er destijds wel enkele regels, wilde men voor een woningwetwoning in aanmerking komen: economische gebondenheid aan de Haagse agglomeratie en de bereidheid tenminste eenzevende deel van het bruto-inkomen aan huur te besteden. Daarnaast waren er natuurlijk koopwoningen, voor een deel premie- en voor een deel vrije sectorwoningen.

Het plan

In juni 1971 schreef de gemeente over de plannen: 'In 1973 zal een begin worden gemaakt met de bouw in de wijk Noord-West, het derde part van Zoetermeer. Als uitgangspunt is gekozen voor 60% laagbouw, 30% gestapelde laagbouw en 10% hoogbouw'. B. en W. schreef verder in het voorstel aan de gemeenteraad: 'De wijk dient als geheel overzichtelijk te zijn zodat men er zich gemakkelijk kan oriënteren. De toekomstige bewoner moet een grote verscheidenheid aan woonmogelijkheden ter beschikking staan. Bestaande groenelementen, zoals boomgaarden en waardevolle boerderijen zullen worden gehandhaafd. Aantasting van het milieu dient te worden voorkomen. Door het inpassen van werkgelegenheid zal de wijk worden verlevendigd. De bewoners zullen zo veel mogelijk zelf sociale ruimte en speelruimten voor de kinderen kunnen inrichten'.

Ruim honderd belangstellenden waren 11 oktober 1972 te gast bij het gemeentebestuur op de informatieavond over de derde stadswijk van Zoetermeer, Buytenwegh de Leyens. Op donderdag 27 juni 1974 gaf prins Claus het startsein voor de bouw van de wijk. Ruim 7900 woningen stonden op het programma. Dat aantal is later opgekrikt naar ruim 8500. De eerste woningen werden in 1975 opgeleverd. In stedenbouwkundig opzicht was in de eerste plaats het ontbreken van hoogbouw opvallend. Er werd een tussenvorm geïntroduceerd, die

Woningen aan de Bunuelstrook in aanbouw, 1978 (Foto Dick de Kler).

Een kenmerkend straatbeeld uit de jaren (19)70 in De Leyens (Foto B. Koopmans).

de naam ‘gestapelde laagbouw’ meekreeg. De benedenwoningen kregen veelal een tuin; de woningen er bovenop een terras. Deze woonvorm voerde men meestal uit op en tegen parkeergarages, zodat de beschikbare grond zo goed mogelijk werd gebruikt. In het gebied waar de nieuwe wijk werd gebouwd kwamen veel boomgaarden voor. Bij de opzet van de wijk is inderdaad rekening gehouden met oude boomsingels. Deze werden waar mogelijk gehandhaafd tussen de woningen. In het noordelijk deel van Buytenwegh de Leyens bevindt zich een brede waterpartij, de Zoetermeerse Plas, die in verbinding staat met het grote recreatiegebied Noord Aa.

Buytenwegh de Leyens in twee delen

De wijk zou in twee delen worden opgesplitst. Plan A en B lagen aan de westkant van de provinciale weg naar Stompwijk, plan C en D lagen aan de Oostkant van deze weg. In plan A werd in 1974 ook al ruimte gereserveerd voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Prins Claus gaf het startsein voor plan A en B: op 27 juni 1974 werd de eerste paal geslagen. Maar voordat de prins de polder introk om te heien, nam hij nog een kijkje in de rest van Zoetermeer. Hij bekeek Zoetermeer vanaf de Blankaardtoren en wandelde door de laagbouwbuurt in het westen van de stadswijk Meerzicht.

De eerste honderd huizen van de wijk Buytenwegh De Leyens werden in juli 1975 opgeleverd. De gemeente was er trots op dat dit nog voor de bouwvak gerealiseerd kon worden! Daarna ging het uiteraard in snel tempo verder.

De bouw van deelplan C en D, gelegen aan de oostkant van de provinciale weg naar Stompwijk, startte in 1976. Naast heel veel premiehuurwoningen en premiekoopwoningen werd hier ook een speciaal project van de Stichting Woningfederatie Zoetermeer gerealiseerd: 'koopwoningen in de beschutte sfeer', goedkope woningen voor mensen met lage inkomens.

Dat hier veel behoefte aan was, bleek wel uit het aantal inschrijvingen: voor de ruim 400 geplande woningen waren 1400 aanvragen! Maar, vond de staatssecretaris drs. M.P.A. van Dam: alleen mensen die in 1974 een belastbaar inkomen genoten van niet meer dan fl. 22.000,- mochten voor deze woningen in aanmerking komen.

Buytenwegh en De Leyens afzonderlijk verder

Juist het feit dat de wijk Buytenwegh de Leyens door midden wordt gesneden door de provinciale weg naar Stompwijk, heeft er toe geleid dat er eigenlijk sprake is van twee wijken: Buytenwegh en De Leyens.

Beide hebben een eigen winkelcentrum en beide hebben een eigen halte van de Zoetermeerlijn. Ook zijn de twee delen zo anders van opzet, dat de beide wijken in de loop van de jaren steeds verder uit elkaar zijn gegroeid: Buytenwegh heeft een tamelijk doolhofachtig karakter doordat de huizen niet traditioneel aan straten liggen met aan weerskanten bebouwing. Ook zijn de huizen veel dichter op elkaar gebouwd. De Leyens is wat dat betreft veel opener. Verder is er in de wijk De Leyens meer groen en meer water te vinden. Het is vooral het diep doordringende water van de Zoetermeerse Plas, dat de wijk een bijzonder karakter verleent. Daarentegen 'heeft' Buytenwegh het Buytenpark, een groot groengebied dat zich uitstrekt tot aan de gemeentegrens met Leidschendam, terwijl de wijk De Leyens een veel kleiner park, het 'Binnenpark' bezit.

Het Binnenpark

Tussen de wijkdelen in, midden tussen de bebouwing, legde men in 1976 een wijkpark aan: het Binnenpark, een klein groengebied van 20 hectare. Het park grenst in het noorden aan de Meerpolder en in het zuiden aan de Broekweg. Er is een uitgebreid net van wandelpaden en er zijn enkele fietspaden. In het noordelijke stuk ligt ook het verzorgingshuis Buytenhaghe. De bewoners van Buytenhaghe kunnen vanuit hun woning het aangrenzende park in lopen! De hele dag is het hier een komen en gaan van hondenbezitters, die er hun hond uitlaten. Het zuidelijke stuk, aan de andere kant van de Filmlaan, heeft veel

struikgewas, maar de laatste jaren is er in het kader van de sociale veiligheid aardig wat gekapt. In eerste instantie zijn daar ook een rolschaatsbaan en een tennisbaan aangelegd en zijn er kinderspeelwerktuigen geplaatst. Door wateroverlast vanwege een te drassige bodem en vernielingen door jongeren is er in 2010 een renovatieproject gestart.

Fruithomen in De Leyens

In Zoetermeer liggen verspreid over de stad een paar groengebiedjes met fruitbomen. Het zijn de restanten van oude grote boomgaarden die voor de nieuwbouw moesten wijken. Stukjes van deze boomgaarden zien we terug in de wijken. In De Leyens staan nog appelbomen aan de Elia Kazanstrook. Daar staan ook nog heel veel aalbessen- en kruisbessenstruiken, die zijn overgebleven uit de tijd dat het nog een echte boomgaard was. In de zomer kun je daar altijd kinderen zien rondscharrelen met grote plastic zakken, die bezig zijn met het plukken van de bessen! Verder is er nog een wijktuincomplex aan de Broekwegzijde met appel- en perenbomen.

De Leyens, een historisch stukje van Zoetermeer?

De Leyens ligt op historische grond. Dwars door de wijk loopt namelijk de Broekwegschouw, die enkele honderden meters verder overgaat in de Broekwegzijde en daarna in de Broekwegkade. Op het eerste gezicht een onopvallende straat in een nieuwbouwwijk. Maar niets is minder waar. Al in de officiële stukken uit het jaar 1295 wordt de Broekweg vermeld als oude verbindingroute tussen Zoeterwoude en Leiden. Hier moet Zoetermeer zijn ontstaan, met de Broekweg als de oudste straat. Aan de randen van het Zoetermeerse Meer (de huidige Meerpolder) vestigden zich al omstreeks het jaar 1000 de eerste kolonisten. De eerste bewoners van het oude Zoetermeer leefden van visserij en wat landbouw. Vanaf de Broekweg werd het zompige veengebied ontgonnen en ergens in de dertiende eeuw zouden de bewoners zijn verdreven door de aanhoudende wateroverlast en de wijk hebben genomen naar een hoger gelegen deel, dat, wat nu de Dorpsstraat is. De Broekweg bleef echter bestaan en was aanvankelijk dicht bebouwd. Na de droogmaking van de polder in 1767 verrezen er echter nog maar een handjevol boerderijen.

De Broekweg begon oorspronkelijk bij de overgang tussen Voorweg en de Vlamingsstraat. Dat stukje heet nu de J.L. van Rijweg. Bijzonder is dat er in de loop van de tijd vier kerkgebouwen aan de Broekweg zijn verrezen: de katholieke kerk de Doortocht in 1975, de Gereformeerde kerk De Olijftak in 1975/1976, de Vredekerk van de Gereformeerde Gemeente in 1979 en tenslotte de

Christelijk Gereformeerde kerk De Hoeksteen in 1984. De Doortocht was dus al gebouwd voordat er met de bouw van huizen werd begonnen! Ook de Olijftak verrees in een nog bijna leeg landschap.

Zwaardslootseweg

De Zwaardslootseweg, de verbinding met Stompwijk/Leiden, is ook één van de oudste wegen van Zoetermeer. De Zwaardslootseweg is genoemd naar het gelijknamige watertje dat er langs liep. Op 14 februari 1626 bepaalden de dijkgraaf en de hoogheemraden van Rijnland dat het 'Swertslootjespad' - de huidige Zwaardslootseweg - jaarlijks geschouwd moest worden, waardoor men er van verzekerd was dat het geen hobbelig pad zou worden. In het midden van de achttiende eeuw is de Zwaardsloot als gevolg van droogmakerij verdwenen. De Zwaardslootseweg is nog steeds de belangrijkste verbindingsweg richting Leiden en Amsterdam. Maar de weg is smal en nogal gevoelig voor opstoppingen, vooral in de spits. Daarom is op een gegeven ogenblik een aparte busstrook aangelegd, om de lijnbussen in ieder geval ongehinderde doorgang te verlenen! Daarnaast werd aan het begin, ter hoogte van restaurant De Sniep, een rotonde aangelegd, om het verkeer beter te stroomlijnen.

De nieuwe Gereformeerde kerk "De Olijftak" aan een nog onbebouwde Broekweg(schouw), 1976 (Foto Dick de Kler).

De Sniep: van boerderij naar restaurant

Aan de rand van de wijk, destijds Broekweg nr. 1, lag Hoeve de Sniep. De boerderij was in 1915 gebouwd en bleef een landbouwbedrijf tot 1973. Vanwege de bouw van de wijk De Leyens kocht de gemeente Zoetermeer het bedrijf aan, maar het pand bleef tot 1977 leeg staan. Toen werd het aangekocht door Jac. van der Burg, die er een restaurant in vestigde. De zaken gingen voorspoedig tot die dramatische nacht in februari 1998, toen door brandstichting de boerderij geheel in vlammen opging.

Dertig brandweerlieden, een hoogwerker en drie blusvoertuigen werden ingezet om de brand te bestrijden! Zij konden echter niet voorkomen dat het gehele complex met inboedel en al verloren ging. ‘Een verschrikkelijk familiedrama’, waar de hele buurt vol van was! Twee jaar na de brand, in april 2000, opende het nieuwe restaurant haar deuren. In de vorm van een landhuis met terras, een serre en diverse feestzalen.

Peuterspeelzaal De Grobbebol eindigt als hotel De Sniep

De Leyens was in de zeventiger en tachtiger jaren een kinderrijke buurt. Daarom was menige vader en moeder blij met de peuterspeelzaal ‘De Grobbebol’, die in een schuur naast restaurant ‘De Sniep’ gehuisvest was. Wie bracht zijn kinderen niet twee keer per week naar ‘De Grobbebol’, om ze alvast te laten wennen aan het ‘schoolgaan’, of om een paar uur per week de handen vrij te hebben? De wachtlijst was groot in het begin, want de kinderen konden er in een veilige omgeving spelen.

Maar met het ouder worden van de wijk verdwenen ook de kleine kinderen. De peuterspeelzaal hief zichzelf op een gegeven moment op. Het werd een naschoolse opvang en tevens de huisvesting voor de Rolschaatsvereniging Zoetermeer. In 2010 ging de schuur tegen de vlakte om plaats te maken voor de uitbreiding van ‘De Sniep’ met een hotelaccommodatie. De ‘Grobbebol’ is voor altijd verdwenen!

Huizenbouw in De Leyens

Is Buytenwegh onderverdeeld in de Rodenbuurt en de Hovenbuurt, De Leyens kent meer buurten: de Stroken, Schouwen, Zijdes, Kades, Werven en Redes. In het noorden van De Leyens wordt het beeld vooral bepaald door de Zoetermeerse Plas. De straatnamen verwijzen hier duidelijk naar de waterrijke omgeving. De Leyens kenmerkt zich ook door veel variatie in de huizenbouw. Het streven naar afwisseling komt tevens tot uiting in de vele verschillende, vaak kleinschalige bouwprojecten. Zowel eengezinswoningen als gestapelde bouw vindt men in deze omgeving terug. Zo zijn al genoemd de ‘beschutte koopwoningen’ in de

Het project premiewoningen "in beschutte sfeer" aan de Disneystrook, begin jaren (19)80 (coll. A. Rienties).

Strokenbuurt die bestemd waren voor de lagere inkomens, maar aan de overkant van de straten werd een project gerealiseerd van vrije sector huurwoningen, waar vooral grote bedrijven hun werknemers tijdelijk in vestigden of waar mensen uit het buitenland tijdelijk onderdak vonden. Ook zijn in De Leyens veel vrijstaande huizen gerealiseerd, waardoor het gemiddelde inkomen in deze wijk hoger ligt dan in andere wijken. Kenmerkend voor deze bouwperiode zijn de vele kleine woonerven, die in de hele buurt te vinden zijn.

Burgemeester kiest voor huis in De Leyens

Ook oud-burgemeester Luigi van Leeuwen zag het vrijwel direct. Bij zijn benoeming tot burgemeester van Zoetermeer liet hij de oorspronkelijke burgemeesterswoning aan de Eerste Stationsstraat voor wat hij was. Hij koos voor een villa in de Schouwenbuurt en burgemeester Van Leeuwen keek vanuit zijn villa als het ware op zijn werkplek in het stadhuis!

Bloeiende buurtverenigingen en kopersverenigingen

Niet iedereen weet dat in De Leyens bloeiende buurtverenigingen en kopersverenigingen hebben bestaan en voor een deel nog steeds bestaan. Diverse delen van de wijk hebben eigen samenwerkingsverbanden opgezet. Zo was er in de Filmbuurt een bloeiende buurtvereniging, die allerlei activiteiten voor kinderen, maar ook voor volwassenen ontplooiden. Er was bijvoorbeeld geen wijk waar zo enthousiast het Sint Maartenfeest werd gevierd! Jaren achter elkaar

Peuterspeelzaal “De Grobbebol” naast De Sniep was in 1986 nog in vol bedrijf (Foto Dick de Kler).

werd met behulp van een draaiorgel een gigantische lampionnenoptocht georganiseerd. Honderden kinderen met hun ouders in het kielzog trokken zo langs de huizen en zongen het Sint Maartenlied in de hoop zoveel mogelijk snoep of ander lekkers te bemachtigen.

Maar ook bij de bewoners van de Kades was een werkgroep, Buurtwerk, actief. Daarnaast waren er een aantal kopersverenigingen die de belangen van de huis-eigenaren vertegenwoordigden. In 2008 werd ook nog een winkeliersvereniging opgericht voor het winkelcentrum De Leyens, die ‘wil strijden voor een beter en veiliger winkelcentrum’.

De Leyens na 35 jaar

Op dit moment wonen er bijna 10.000 mensen in de wijk. Als je mensen vraagt hoe het is om in de wijk De Leyens te wonen, is men bijna zonder uitzondering positief. De huizen zijn prima, men heeft alles in de buurt. Men probeert iets van de woonomgeving te maken. In een krantenartikel van 2007 stond zelfs: 'In De Leyens wonen de meest tevreden mensen! Bewoners van De Leyens zijn tevreden over de wijk. Ze verhuizen niet zo snel'. Verder schreef de wijkbeheerder in 2007: 'In De Leyens wonen relatief meer mensen dan elders in Zoetermeer die met elkaar proberen iets van de woonomgeving te maken. Als ik kijk naar de samenwerking tussen bewoners om bepaalde gebieden in te richten en te onderhouden, dan springt De Leyens er positief uit. Ook de scholen in deze wijk zijn heel actief als het gaat om veldjes bij de school of de inrichting van schoolpleinen'.

Oerbewoners

Al zijn veel bewoners van De Leyens in de loop van de jaren verhuisd naar andere wijken, toch woont er nog een groot aantal mensen vanaf het begin. En het blijkt dat deze mensen ook niet echt weg willen! We hebben er een drietal bezocht: Anneke Rienties-Opdam is geboren en getogen in Zoetermeer. In 1978 kreeg het jonge gezin Rienties een eengezinskoopwoning toegewezen in de Strokenbuurt in de wijk De Leyens.

Zij lieten een driekamerflat in Palenstein achter, waar zij met 2 jonge kinderen woonden. De kinderen zijn opgegroeid in De Leyens en hebben zich later ook in de wijk gevestigd. Anneke vindt de wijk nog steeds geweldig en wil nooit meer weg! 'Wij kwamen uit een kleine flat en het huis in De Leyens was voor

9 WITTE HUIZEN BIJ DE JACHTHAVEN! (ÉÉN VOOR U...?)

In Zoetermeers mooiste woonwijk - Buytenwegh de Leyens - worden op een steenworp afstand van de Noord-AA Plas 9 ruime eengezinswoningen (5.70 m breed en 10.00 m lang) met tuin en carport gerealiseerd.

vanaf **f 159.000,- v.o.f.**

INFO/VERKOOPAKTIE
• eengezinswoning
• 90 m breed, 10 m lang
• 5.70 m diep
• 100 m lang
• 100 m breed

- Woonkamer ± 30 m²
- Keuken
- 3 slaapkamers
- Badkamer met ligbad, toilet en dubbele wastafel
- Open haardruimte
- Diepe tuinen (15 m) op het westen
- Volledige financiering met gemeentelijke garantie
- Meer G.I.W.-garantie
- 100% veilig voor nu en later

COUPON
Wanneer u een schiedhuis koopt, krijgt u een discount van f 10.000,- op de aankoopprijs. Het bedrag wordt u overgemaakt op de rekening van PROJECTUM B.V. Postbus 500, 2700 AK, Zoetermeer.

Projectum B.V.
Wij verkopen huizen & bedrijfspanden.
Telefoon: 079-166844
Postbus 500, 2700 AK, Zoetermeer

HOOGTEKRENTEN NAAR KEUZE

Termijn	7.4%	7.7%	7.9%	8.1%	8.6%
1 jaar vast					
5 jaar vast					
10 jaar vast					
15 jaar vast					
20 jaar vast					
25 jaar vast					
30 jaar vast					
35 jaar vast					
40 jaar vast					

Advertentie voor een project met eengezinswoningen bij de Zoetermeerse Plas (Coll. Fenneke van Schaik).

ons echt groot! Omdat de wijk nog niet helemaal klaar was speelden onze kinderen vaak in het zand langs de straat. Maar ook in het Binnenpark hebben ze veel gespeeld. Je deed toen ook alles met elkaar. Voor de inrichting van je huis bestelde je vaak dingen samen met de burens'. Anneke heeft na 35 jaar nog steeds een vrij uitzicht, omdat ze naast het verzorgingshuis Buytenhaghe woont. Hans Dames is afkomstig uit het Laakkwartier in Den Haag. Samen met zijn aanstaande vrouw zocht hij in Zoetermeer een woning. Het alternatief was natuurlijk ergens inwonen in Den Haag. 'Wij reden gewoon een keer naar Zoetermeer om te kijken wat daar de mogelijkheden waren. Er stond toen een informatiebus, waar wij ons direct hebben laten inschrijven'. Toen Hans in september 1972 een woning toegewezen kreeg aan de Tankenberg in Meerzicht hoefde hij ook niet lang na te denken. 'De woning was van de Christelijke Woningbouwvereniging. De huur was fl. 237,- per maand inclusief verwarming'. De familie Dames kreeg hier twee kinderen, maar het huis werd uiteraard te klein. 'We hebben ons toen ingeschreven voor het project 'Beschut wonen' in de wijk De Leyens. Het project was bestemd voor mensen die nog niet al te veel verdienden. We dachten eerst dat we te laat waren met inschrijven. Maar we hebben toch een woning gekregen in dit project. We mochten vijf voorkeuren

De Columbusrede kreeg een eigen jachthaventje (Coll. Fenneke van Schaik).

opschrijven en we kregen zowaar de tweede voorkeur toegewezen!’ Het gezin Dames woont sinds 1978 nog steeds met veel plezier in De Leyens. ‘Je woont er rustig en je kunt er vooral rustig slapen! Misschien gaan we ooit nog wel eens verhuizen, maar de eerste vijf jaar zitten we hier in ieder geval nog goed!’

Fenneke van Schaik is ook afkomstig uit Den Haag. Zij kon in 1982 met man en kind een huurhuis krijgen in Zoetermeer aan de Esmoreitschouw. Zij lieten een flat in Den Haag achter. ‘De reden om naar Zoetermeer te komen was toch, dat je kind hier buiten kan spelen. In Den Haag moet je altijd toezicht houden op je kinderen. We gingen wel van 350 gulden naar 625 gulden huur per maand. Maar je doet het toch!’ Fenneke bleef 5 jaar in deze eengezinswoning wonen, maar zocht toch een andere woning die minder donker was. Ze wilden graag in de Leyens blijven wonen omdat het een prettige wijk was. ‘Als dat niet gelukt was waren we waarschijnlijk in Noordhove terecht gekomen. Maar via een advertentie konden we ons inschrijven voor een project aan de Columbusrede. Daar aan het water waren eerst tien grote huizen gepland. Maar die bleken onverkoopbaar. Toen hebben ze het plan aangepast: Een klein rijtje dure huizen aan het water en daarachter een rijtje goedkopere huizen aan de straat. Het prijsverschil was honderdduizend gulden per huis!’

In januari 1987 werd het huis aan de Columbusrede opgeleverd. ‘In de advertentie stond: ‘Herenhuis aan jachthaven’. Dat was natuurlijk heel grappig, want we moesten door het raam van de buurman kijken om het water te zien!’ Fenneke woont er nog steeds en wil niet weg. ‘De Leyens is een geweldige wijk. Als ik op het bruggetje sta en ik kijk over het water uit dan denk ik: Wat een rijkdom! Als je met de hond wandelt dan kun je vier kanten op en je komt altijd wel in een bos, park of natuurgebied uit. Als je eenmaal op een goede plek woont wil je toch niet meer weg?’

Bronnen:

Zoetermeer, jong of oud? : een terugblik op het verre en nabije verleden. Zoetermeer : Gemeente Zoetermeer, 2003

Koopmans, B. De Gave stad. Cultuurhistorische verkenningen van de wijken in Zoetermeer. Buytenwegh de Leyens. Zoetermeer : Gemeente Zoetermeer, 2002

Ketting, M. Verrassend groen Zoetermeer. Zoetermeer : Gemeente Zoetermeer, 2006

Janssen, W., en M. Harms, Tussen droom en werkelijkheid : een blik op de toekomst van Zoetermeer. Zoetermeer : De Goede Woning, 2006

Zeijl, T. van, B. Koopmans, B en A. Doorn, De Gave Stad : Zoetermeer, 40 jaar lef en ambitie in architectuur. Neede, ArtNed Publishing Support, 2004

De familiefirma Boonekamp in groeistad Zoetermeer

Frans Rijkaart en Ton Vermeulen

Jacques J.F. Boonekamp is sinds 1969 actief als ondernemer in de Dorpsstraat. Daarnaast heeft hij tussen 1985 en 2007 twee maal het voorzitterschap van de winkeliersvereniging in die straat bekleed en organiseert daarvoor nog steeds de jaarlijkse Oldtimerdag. Na ruim veertig jaar werk in de drankenhandel kijkt Jacques terug op zijn activiteiten als ondernemer in de groeiende stad.

‘Ik ben in januari 1949 gedoopt als Jacobus Johannes Ferdinandus. Mijn roepnaam is officieel Jack, maar ze noemen me Jacques, zo ben ik bekend. Geboren in Zoetermeer op het adres Dorpsstraat 12. Het pand staat er nog steeds, naast het voormalige gemeentehuis’. Dit laatste gebouw was tot het eind van de jaren 1950 de pastorie voor de dominee van de Oude Kerk en deed daarna dienst als gemeentehuis.

‘Tussen ons huis en de pastorie liep een sloot en daarachter was een grote tuin, ‘aldus Boonekamp. ‘Ik was de vijfde van zes kinderen; ik heb vier broers en een zus’.

Van Nootdorp naar Zoetermeer

In 1931 startte zijn grootvader de kruidenierswinkel Boonekamp aan Dorpsstraat 12 in een pand dat hij had gehuurd van de katholieke kerk. Het was een filiaal van Boonekamp Nootdorp, waarvandaan de familie afkomstig was. Daar had zij sinds 1906 aan de Veenweg een kruidenierswinkel annex pleisterplaats voor paarden, wagens en hun berijders die onderweg waren naar Delft. Bij die kruidenierswinkel kwam ook al snel een slijterij.

Jacques’ vader Koos (Jacobus J.) Boonekamp (1914-1985) nam in 1934 de winkel in Zoetermeer over en dreef deze samen met zijn vrouw Christina J.M. van Veen (1913-2003). ‘Mijn vader was de helft van een tweeling. Hij is blijven leven en zijn broer is maar acht dagen oud geworden. Hij is altijd zwak, ziek en misselijk gebleven. Dankzij mijn moeder is de zaak blijven bestaan. Opa Boonekamp had besloten een filiaal te gaan oprichten voor zijn zoon en dochter, en mogelijk voor zijn volgende zoon, mijn vader die Koos heette. Oom Nico viel uit de lijn omdat hij roeping kreeg om priester te worden en naar het seminarie ging. Hij had verkering maar zij is ook ingetreden: zij is non geworden’.

Oom Nico woonde slechts een jaar in Zoetermeer voordat hij in september 1932 naar het seminarie in Zundert ging. Enige tijd later vinden we in dezelfde kruidenierswinkel tante Johanna M.J. die ook uit Nootdorp naar Dorpsstraat 12 was verhuisd. Vader Koos trouwde in 1937 en het echtpaar bestierde vanaf die tijd samen de winkel. Zoon Jacques herinnert zich uit de jaren 1950: ‘Als kruidenierszaak hadden wij magazijntjes achter de kleine winkel, pakhuisjes waar de bestellingen werden klaargemaakt. Wij hadden knechten in dienst die gingen boekjes horen in de wijde omgeving: de polders in, richting Pijnacker, Leidschendam, Berkel en Rodenrijs. We hadden twee bestelauto’s, bakfietsen en fietsen met tassen voorop’.

Schedeldaklichting

‘Bij de Oude Fabriek aan de Voorweg, waarin woninkjes waren gekomen, is mijn vader gevallen en daarbij heeft hij heel zijn voorhoofd opengehaald. Hij was helemaal bebloed en ik zie hem nog. Dat zijn beelden die ik nooit vergeet. Ik kon zo op het huis van dokter De Bruin kijken [Dorpsstraat 1, red]. Mijn vader ging bij de dokter naar binnen en kwam met een heel verband weer naar buiten. Hij was toen even in de 40, een jonge vent. Drie weken later kreeg hij koortsaanvallen. Hij kreeg wat ze in de volksmond paardentyfus (tetanus) noemen. Dat is een ontsteking die naar binnen geslagen is in zijn hoofd. Toen heeft hij voor de eerste keer op sterven gelegen. Hij werd vanuit de Nicolaaskerk bediend. Ze hebben toen een unieke operatie gedaan: er is een schedeldaklichting gedaan om de ontsteking eruit te halen. Daar is hij uitgekomen, maar hij is nooit meer de oude geworden. Altijd zwak, ziek en misselijk geweest: als er wind stond, was hij verkouden. Hij heeft heel vaak oorontsteking gehad. Het oorvlies is weggerot, waardoor hij aan één kant compleet doof werd -dus in de jaren ‘50 had hij al een heel telefoontoestel op zijn buik hangen voor één oor, want daar had hij een gehoorapparaat voor- en in totale doofheid is hij uiteindelijk overleden. De laatste vier jaar kon hij totaal niets meer horen: hij communiceerde met een leetje en een beetje via liplezen’.

Zoons in de kruidenierszaak

Eind jaren ‘50 kwam broer Theo (Th.A.J. 1938) in de zaak nadat hij een aantal vakcursussen had gedaan. De winkel was toen aangesloten bij het vrijwillig filiaalbedrijf De Spar, die onder de familie Van Well aan de andere kant van de Dorpsstraat was opgericht. Jacques herinnert zich nog: ‘we zijn door de jaren heen altijd Sparlid geweest: “Kopen bij de SPAR is sparen bij de koop”. Mijn

broer Theo zag nieuwe ontwikkelingen komen en die ging mijn vader pushen om de winkel te verbouwen: het miniwinkeltje en de toonbankjes tot hoog boven opgestapeld. De kamer en het achterkamertje werden opgeofferd en dat betekende dat wij kleiner gingen wonen. We verhuisden naar boven toe en er werd een douche gemaakt in een aanbouwje. Wij hadden in 1957 bij de opening de eerste zelfbedieningswinkel van Zoetermeer met een vleeswarenafdeling’.

In de drank

In de jaren '60 liet vader het werk steeds meer aan zijn zoon over, vooral vanwege zijn gezondheid. Theo zag mogelijkheden tot het vestigen van meer kruidenierswinkels toen Zoetermeer vanaf 1966 ging groeien. In het noodwinkelcentrum Palenstein aan het Asselierspad begon hij de tweede winkel. ‘Toen bleek al heel snel dat Theo zei: “Pa, wij gaan naar de Dorpsstraat 130”, het pand waar we nu nog zitten. Ik was toen 20, 21 jaar, ongeveer 1969. Op dat adres had kruidenier Moers een snoepwinkeltje in zijn nadagen, een dropwinkeltje en sigarenzaakje. Wij konden toen dat pand huren. “We gaan daar iets unieks doen, want drank gaat het worden in de toekomst”, was de visie van mijn twee oudste broers, want Gerard (1940) bemoeide zich er ook mee. “En pa en ma, gaan jullie nou een slijterij doen?” Want iedereen gaat Bokma drinken en jenever Oude Duys, wat er toen was. Dat kostte fl. 5,95 per fles. Daar verdiende je dan 30% aan. “Als je maar fl. 2.000 per week maximaal draait, hebben jullie een vette boterham tot jullie dood aan toe, want men begint meer te drinken”.

Pa en ma zijn uit de kruidenierszaak gegaan, Theo heeft de zaak aan de Dorpsstraat 12 voortgezet. Maar niet al te lang, want dat zakte steeds verder weg, dat begin van de Dorpsstraat, en hij is zich toen gaan richten op Palenstein, later Driemanspolder, met de broers Aad (1952) en Niek (1941) als het gezicht van de zaken. In de Vijverhoek zette hij op het pleintje twee bussen tegen elkaar. In Meerzicht is hij een winkel begonnen in de buurt van de Fivelingo. Hij is ook nog delicatessenzaken begonnen her en der. Kortom: dat is de food-tak geworden’.

Geen kans om te studeren

Ondertussen had Jacques de opleiding middelbare economie doorlopen en bereidde zich in de zomer van 1969 voor om een studie economie in Rotterdam te beginnen. ‘Ik zou in september in Rotterdam beginnen en plukte tomaten bij Vollebregt op Voorweg 100, het is nu allemaal Buytenwegh daarachter, en bij een andere broer van mij in Delft werkte ik als bijrijder en als magazijnbediende

De bij DE SPAR aangesloten kruidenierswinkel van Boonekamp, gelegen aan de Dorpsstraat 12 (Foto ca 1956, JosPe, Arnhem).

om een vakantiecentje te verdienen. Bij mijn broer Theo deed ik dan wat kruidenierswerk en bij mijn vader nogal wat. Ik was een actieve student; ik had wel geld, wat ik ook allemaal opmaakte. Dat was heerlijk. Ik was een rijke student toentertijd.

Inmiddels waren wij naar Palenstein verhuisd. Vader ging altijd vroeg naar de zaak, Dorpsstraat 130. Ik kom op de zaak 's morgens en mijn vader had zich al een paar dagen niet lekker gevoeld. Om een lang verhaal kort te maken: hij lag met een hartaanval rond 9.00 uur achter de winkel. Wat nu? Mijn moeder kon niet die hele winkel doen. Toen zeiden mijn broers: "Dat moest Jacques maar doen". Ik had niks in te brengen. En mijn vader moest maandenlang revalideren voordat hij weer wat kon doen en laat ik erbij zeggen: ik ben toen volledig in loondienst gekomen bij mijn vader en dat vind ik heel knap; want ik ben nu 63 en binnen mijn eigen bedrijf zeg ik niet dat ik de lakens uitdeel, want ik luister goed naar mijn compagnon van 35, maar uiteindelijk bepaal ik wel wat er gebeurt. Mijn vader heeft vanaf zijn 56ste alles uit zijn handen laten vallen'.

Expansiedrift

'Mijn vader had wel een aantal wensen. Je moest er correct uitzien. In die tijd was het haar wel wat groeiende, natuurlijk. We hebben het over de zestiger jarentijd. Dat kon hij nog wel hebben, maar in elk geval moest ik een overhemd en stropdas aan. En vooral: ik moest een stofjas aan. Een grijze stofjas of een groene stofjas. En op de stofjas een logo van een druiventrosje en de woorden Slijterij Boonekamp.

Toen heb ik me binnen een half jaar afgevraagd: Ik zal toch niet tot het einde van mijn leven achter die toonbank gaan staan? Ik ging met mijn tweede broer Gerard (1940) praten. Gerard is econoom en was toen directeur van Delcave, een drankenbedrijf met 150 man personeel in Delft. Verder was Gerard adviseur van mijn vader en had hij ervoor gezorgd dat ik de goede papieren kreeg voor de slijterij. Toen heb ik echt met Gerard gesproken. Ik wilde een filiaal openen. Met Gerard heb ik op een dag in zijn BMW een tocht gemaakt langs dorpen om te zien hoe de drankenmarkt zich ontwikkelde en de slijterijen. En toen zei hij: "ik zou met jou en Theo een noodwinkel willen beginnen". Maar dat had ik nog niet voor elkaar '.

De kruidenierswinkel van Boonekamp na een verbouwing rond 1960
(Foto JosPe, Arnhem).

In stofjas bij de wethouder

Jacques Boonekamp kwam echter regelmatig in het gemeentehuis, gelegen naast het kruideniersbedrijf van broer Theo, om drank te bezorgen voor het uitdijende ambtenarenapparaat. 'Ik kwam met mijn kratjes met cola en jenever vooral, de gemeenteraadsleden mochten na de vergaderingen flink borrelen, en ik vraag aan de bodes van "joh, ik hoorde dat in Meerzicht de wijk opgebouwd gaat worden en ik hoorde dat ze daar noodwinkels gaan bouwen". Daarop zegt de bode: "Joh, Boonekamp, ga even zitten, ik loop wel even naar de wethouder toe". Dat was toen Bram Nagtegaal. Ik heb bijna een uur daar gezeten. Mijn vader zal wel gedacht hebben: "Waar blijft hij?"

Ik werd binnengeroepen, nog steeds in stofjas. En ik had letterlijk niets te vertellen: nee, want mijn vader was de baas, ik was in loondienst voor pakweg 300 gulden in de maand. Ik kom de kamer binnen en op een lange tafel heeft Bram Nagtegaal een hele grote tekening uitgerold. Gaat daar staan en zegt het volgende: "We gaan in Meerzicht, bij het Monnikenbos, een noodwinkel bouwen". Hij zegt: "Dit is 440 meter, eerst Toon Houtman, daarnaast komt slagerij De Kroes, daarnaast komt de Boerenleenbank, daarnaast komt een drogist uit Leiderdorp", dat is meneer Molenaars geworden. "Ja, ik zou – Ger de Kroes ontwikkelt het, dat is de man met de centen – ik zou aan Ger de Kroes kunnen vragen: Joh, zullen we er 110 meter ...". Ik stond zo te kijken en zei: "Ja, maar meneer de wethouder, wat...". Hij zegt: "Joh, zet even je handtekening". Maar ik zeg: "Ja, maar wat kost het dan?" "Dat kost 30 gulden per m²", waarvan ik dacht: "Dat is van het hele gebouwtje". Wat ik helemaal niet wist, was dat daar nog een gebouwtje neergezet moest worden. Ik mocht niet tekenen, laat staan dat ik wist dat er een gebouw op gezet moest gaan worden, maar daar had ik dan gelukkig later mijn broer voor. Maar ik had daarmee wel mijn eerste noodwinkel in Meerzicht, met Agnes, later echtgenote als bedrijfsleider, en dat is toch wel het begin geweest van wat we in Zoetermeer, en later buiten Zoetermeer, als drankenhandel gedaan hebben'.

Concurrenten

De Dorpsstraat en omgeving kende vijf slijterijen: Den Hollander op de Leidsewallen 36, Veelenturf op nummer 78-80, die had ook een slijterij. Dan had je op nr 110 slijterij Kooole, wat nu Hans Anders opticien is. Slijterij Boonekamp zat op 130 en aan de overkant op de hoek van de Stationsstraat de Partyshop. Vijf slijterijen. Maar die noemden zich slijterijen en ik denk: Ik wil onderscheidend zijn. Ik begon met een logo. Toen had ik een huismerk en dat werd bruin en geel. In de winkel ging ik bruin en geel doorvoeren, ook in Meerzicht. Eerst met groen en later met bruin erbij. En dit tekenetje kwam overal in terug.

De winkel van Koos Moers, hier in 1960, werd door Boonekamp in 1973 verbouwd tot drankenhandel (Foto JosPe, Arnhem).

‘Toen ging ik sloven maken, wijnsloven, een soort schort met zakken erin. Dus ik ging mijn medewerkers allemaal uitrusten met sloven, in de kleuren bruin en geel. Toen ging ik nadenken over huisstijl en over reclame en die kleuren moesten daarin terugkomen. De kleur geel was okergeel. Ik had toen een flowerpower-Volkswagentje en dat liet ik spuiten in okergeel, want dat was hip hè?’

De grootste concurrent was Eef van der List. Die was een drankenzaak begonnen in de voormalige groentenhandel van Spruit op de hoek van de Stationsstraat - Dorpsstraat. Dat was de eerste Partyshop in 1972 en vier jaar later bouwde hij een winkel op de oude kelder van Brinkers op nummer 100, waar nu restaurant Selamat Datang is gevestigd. Eef is en zware concurrent geweest, maar ik heb altijd goed met hem op kunnen schieten. Aan de buitenkant vochten we met elkaar, maar kwamen we elkaar tegen, dan kwam het geluk. Mijn voormalige vrouw Agnes en de vrouw van Eef van der List waren gelijktijdig in verwachting, ze zaten samen op zwangerschapsgymnastiek en vanaf dat moment – ja, die vrouwen klikten goed met elkaar – dus aan de buitenkant waren we moordende concurrenten, maar aan de achterkant konden we prima met elkaar opschieten en dat is tot vandaag nog steeds zo.

Vennootschap

In 1973 werd het oude pand aan de Dorpsstraat 130 vervangen door nieuwbouw. Een jaar later werd de drankenhandel omgezet in een BV waarin Jacques, Gerard en hun vader zaten. Broer Theo had een (nood)winkel op het Asselierspad, maar mocht niet huren in het definitieve winkelcentrum Croesinckplein, weet Jacques te vertellen: ‘wel had hij een definitieve vestiging in de Vijverhoek, waar nu Hoogvliet in zit. In de hele wijk Palenstein is een handtekeningenactie gehouden: Boonekamp moet blijven. Hartverwarmend. De actie heeft ervoor gezorgd dat Theo een overeenkomst kreeg met De Spar; dit betekende dat hij toen geen Spar-zaak wilde worden, maar dat Spar de claim op de ruimte behield, dus dat hij jarenlang een supermarkt op het Croesinckplein mocht uitoefenen. En een winkelruimte ernaast heb ik toen gehuurd als slijterij. Zo had ik slijterijen in de Dorpsstraat, ik was inmiddels ook in Meerzicht begonnen en op het Croesinckplein in Palenstein. Later ook in het Stadshart en in Leidschendam: ik heb vijf slijterijen gehad, en in Meerzicht heb ik nog een delicatessenwinkel gehad’.

Theo had uiteindelijk nog de supermarkt in de Vijverhoek, met jongste broer Aad als bedrijfsleider, totdat hij op zijn 49ste een arbeidsconflict kreeg met een werkneemster, die hij van de rechtbank weer in dienst moest nemen. ‘Drie maanden later vertelde hij op zondagmiddag, dan hadden we altijd familieoverleg bij mijn moeder met een kopje thee, dan werden met mijn vader altijd de zakelijke dingen doorgesproken: “Ik heb het verkocht aan Hoogvliet”. Hij vroeg zich af: “Wat ga ik nu doen? Wel, ik ga in de bonbons.” Hij begon Bonbonnerie Boonekamp. Hij kocht het pandje naast mij, nr. 134, waar nu Esther van der List met Lekkers zit. En hij had in no time zeven eigen bonbonwinkels in de omgeving: in Bleiswijk, in Leidschendam, in het Stadshart ging er een open, in Leiden ook, in Gouda ging er een open en hij ging een groothandel beginnen. Zo had hij op zijn 55ste weer iets van 30 man/vrouw personeel. Op zijn 61ste heeft hij alles verkocht’.

Winkeliersvereniging Dorpsstraat

Jacques Boonekamp zat vanaf de jaren '70 in de promotiecommissie Dorpsstraat, die uitgroeide naar een winkeliersvereniging. Die organiseerde bijvoorbeeld de Sinterklaasintochten, het schaapscheren, de paardendagen en introduceerde de vlooiemarkten.

‘Twee maal was hij voorzitter, 1985-1992 en 1994-2007, jaren waarin hij zich inzette voor de winkelstraat. ‘Ik wilde me nuttig maken, dat is het eerste’, stelt Jacques vast. ‘Ik heb een drive om dingen voor elkaar te krijgen. Ik vind dat ik

het hartstikke goed heb, maar ik werk niet voor het geld. Dat klinkt vervelend uit de mond van iemand die er best aardig bij zit, maar geld is nooit mijn drang geweest. Ik heb zogenaamd in mijn tijd ook strijd gevoerd tegen het Historisch Genootschap, maar ik heb gelukkig bewijzen, krantenknipsels, waarin ik zeg, toen was ik nog geen voorzitter van de Dorpsstraat: “Het karakter van de Dorpsstraat moet behouden blijven” ‘.

Dat ging echter niet van een leien dakje. Volgens het zogeheten EIM-rapport dat de gemeente had laten opstellen, mocht het winkelloppervlak niet meer dan 8.000 m2 worden. Het bestuur bedacht dat de winkels zich dan zouden moeten concentreren in het middendeel. Jacques: ‘Op dat moment begon dus de oorlog, want Boonekamp wilde de Dorpsstraat kapot maken. Er is een ondernemer in de straat geweest die vertelde aan de krant: “Boonekamp – ik was leverancier van de gemeente toen - heult met de gemeente omdat hij verdient aan de gemeente”. Dat heeft in de krant gestaan, hè. Nou, weet je hoeveel verdriet dat doet?’ In 1992 trad Boonekamp af.

Projectgroep Dorpsstraat

Met de voltooiing van het Stadshart met haar 65.000 m2 winkelloppervlak in plaats van de in 1984 geplande 42.000 m2 en de onderlinge onenigheid ging de Dorpsstraat ‘achteruit’, de omzetten daalden sterk. Dat verontrustte ook gemeente, die vervolgens alle belangengroepen –meer dan twintig- verenigde in de Projectgroep Dorpsstraat, onder leiding van Alex Los. Op verzoek van wethouder Elbert Jenné kwam ook Boonekamp daar in. ‘In het op initiatief van de winkeliers opgesteld Kolpron-rapport bleken er wel degelijk mogelijkheden voor de Dorpsstraat te zijn. Na jarenlang overleg en met steun van het stadhuis zijn allerlei nieuwe plannen ontwikkeld, zoals de gebieden rond nummer 180 (Hovestein) en naast de Zoetelaar, 99-121, zowel in renovatie als nieuwbouw’. Vanaf circa 2001 zijn de omzetten weer gaan stijgen.

Jacques heeft over de straat nog steeds zijn mening: ‘Je moet je assortiment aanpassen aan de nieuwe wensen, en je moet je winkel aanpassen. Sinds heel kort hebben we een Brunawinkel in de Dorpsstraat. Bruna is eigendom van een keten die zegt: wij kunnen beter op een goede B-locatie zitten dan op een heleboel A-locaties; Bij Bleizo is 20.000 meter winkelruimte gepland, dat kan niet. Als er in het Stadshart meer leegstand gaat komen, gaat de Dorpsstraat daarvan profiteren, dit geef ik je op een briefje. De Dorpsstraat is complementair aan het Stadshart, herbergt vele prachtige speciaalzaken, soms al van de derde generatie, en heeft een bovenwijkse functie’.

Slijterij / wijnhandel Boonekamp
aan de Dorpsstraat 124, 1980
(Foto G.P. van den Broek).

Oldtimers

Na de verkoop van de drankenzaak in de Dorpsstraat richtte Jacques zijn aandacht volledig op zijn groothandel in Leiden. ‘Sinds ik weg ben heb ik als groothandel in de Dorpsstraat negen nieuwe klanten gemaakt. In mijn eigen straat had ik bijna geen klanten toen ik hier nog zat met een winkel. Want op de een of andere manier was er altijd een vrees van belangenverstrengeling’.

Toch kan hij de Dorpsstraat niet loslaten en houdt hij zich daar bezig met zijn grootste hobby: oldtimers. ‘Toen ik 18, 19 was, zei ik twee dingen: “Grote auto’s vind ik niet mooi” en “Moderne auto’s vind ik niet mooi”. Mijn kinderen moesten altijd mee naar een museum voor oude auto’s. Daar werden ze gek van. Mijn eerste oldtimer – ik praat over de jaren ’70- kwam ik tegen bij Esso Van Vliet op de hoek van de Oranjelaan. Daar stond in het gras een prachtige oude Amerikaan, een grote. En dat bleek een Buick 54 te zijn. Ik tankte daar en ik zeg tegen Leen van Vliet, de eigenaar: “Joh, van wie is die auto?”. “Ik weet

niet of je het zo wilt zeggen, maar die is van een pooier, in Den Haag”. Ik zeg tegen hem: “Nou, als hij hem wil verkopen, geef maar een seintje”. En nou komt het: Leen belt op in september. Zo ben ik wat later ook begonnen met het organiseren van de Oldtimerdagen in de Dorpsstraat. Dat is uiteindelijk uitgegroeid tot een evenement met meer dan 180 auto’s dat meer dan 10.000 bezoekers trekt. Geweldig mooi en dat mag ik nog steeds regelen’.

Daarnaast is hij voorzitter van de stichting die de oude korenmolen De Hoop onderhoudt en exploiteert. Jaarlijks is daar 30.000 euro voor nodig naast het groot onderhoud. Voor dat laatste heeft Oud Soetermeer onlangs 5.000 euro geschonken. Zo blijft Jacques Boonekamp betrokken bij de Dorpsstraat, de omgeving, en haar bijzondere karakter.

Vijf Zoetermeerse ondernemers in 1999 bij de klompenkar van Van Oosterom: Gerard Scholten (Bode Scholten), Piet van den Berg (slagerij), Robert Roos (warenhuis), Jacques van Oosterom (schoenenwinkel) en Jacques Boonekamp (drankenhandel) (Foto Aat Hoogland).

Bronnen:

Interview met Jacques Boonekamp op 29 mei 2012 door Frans Rijkaart en Ton Vermeulen

Familiegegevens van Marjolijne Vijverberg, Genealogische Werkgroep Zoetermeer